

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารกับการต่อสู้เพื่อสร้างความหมายของผู้หญิงเที่ยวกลางคืน” เป็นการศึกษาการสื่อสารของ “ผู้หญิง” โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและการศึกษาผู้หญิงในแนวทางวัฒนธรรมศึกษา เพื่อเป็นกรอบในการทำความเข้าใจกระบวนการสื่อสาร และการต่อสู้เพื่อสร้างความหมายของผู้หญิงที่นิยมใช้เวลาว่างด้วยการเที่ยวในสถานบันเทิงยามค่ำคืน ทั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยวิธีการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic studies) โดยการเข้าไปสังเกตอย่างมีส่วนร่วม รวมถึงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อทำความเข้าใจประเด็นปัญหาผ่านมุมมองของผู้หญิงเที่ยวกลางคืนเอง และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาประกอบการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดเรื่องสตรีนิยม (feminism)
 - 1.1 ผู้หญิงกับการใช้เวลาว่าง
 - 1.2 ผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ
2. แนวคิดเรื่องสื่อสารในชีวิตประจำวัน
 - 2.1 แนวคิดเรื่องสถานการณ์นิยม ของเออร์วิง กอฟฟ์แมน
 - 2.2 แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวัน ของมิเชล เดอ แซร์โต
 - 2.3 แนวคิดเรื่องสื่อสาร การบริโภค และการสร้างอัตลักษณ์
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยกลุ่มมานุษยวิทยา
 - 3.2 งานวิจัยกลุ่มสังคมวิทยา
 - 3.3 งานวิจัยกลุ่มสตรีศึกษา

แนวคิดเรื่องสตรีนิยม

กาญจนา แก้วเทพ (2544ช, น. 120-122) กล่าวในหนังสือสตรีศึกษา 2 : ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ เอาไว้ว่า แนวคิดสตรีนิยม (feminism) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นมาหลังจากที่มีแนวคิดอื่น ๆ ถือกำเนิดมาก่อน ดังนั้น แนวคิดนี้จึงได้รับอิทธิพลมาจากแหล่งกระแสความคิดอื่น ๆ 3 แนวคิด คือ

1. แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (the right of man) ในศตวรรษที่ 17 เริ่มมีการก่อตัวที่จะพูดถึงสิทธิอันเท่าเทียมของมนุษย์ทุกคนที่เรารู้จักในนามว่า “สิทธิมนุษยชน” อันประกอบไปด้วยสิทธิย่อย ๆ หลายประการที่มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาพึงได้รับ หนึ่งในสิทธิย่อยนี้ก็คือ สิทธิพลเมือง ซึ่งหมายถึงการมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในชีวิตสาธารณะ สิทธินี้ในระยะเริ่มแรกในหลายสังคม ยังคงสงวนไว้ให้แก่ผู้ชายเท่านั้น เช่น สิทธิที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในฐานะพลเมืองของประเทศ ด้วยเหตุนี้จึงมีกระแสเคลื่อนไหวที่ว่า “สิทธิสตรีก็คือสิทธิมนุษยชน” (woman right is human right) กล่าวคือ “ผู้หญิงก็เป็นมนุษย์คนหนึ่งเช่นเดียวกัน” จึงควรได้รับสิทธิเท่าเทียมกับมนุษย์ผู้ชายคนอื่น ๆ โดยเฉพาะสิทธิ ที่จะได้เข้าร่วมในชีวิตสาธารณะในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง

2. แนวคิดสังคมนิยม/สังคมยูโทเปีย (socialism/utopia) เนื่องจากแนวคิดสังคมนิยม และยูโทเปียนั้น มุ่งที่จะสร้างสังคมใหม่ที่มีความยุติธรรมความเสมอภาคเท่าเทียม ที่ไม่ถูกเกณฑ์เรื่อง “ชนชั้น เพศ เชื้อชาติ สีผิว” มาเป็นเครื่องกีดกัน ดังนั้น จึงมีจุดร่วมกับกลุ่มสตรีนิยมบางกลุ่ม ที่มุ่งมาดปรารถนาที่จะสร้างสังคมใหม่ที่ “เพศ” ไม่มาเป็นเครื่องแบ่งแยกมนุษย์อีกต่อไป

3. แนวคิดเรื่อง “เพศธรรม” (Sexuality) ในปลายศตวรรษที่ 19 และ 20 ในสองศตวรรษที่ผ่านมา ได้มีการรื้อแนวคิดเรื่อง “เพศ” ที่ติดตัวมนุษย์มาเสียใหม่ โดยแยกแยะระหว่าง “เพศทางชีวภาพ” ที่เกิดมาติดตัวคนโดยธรรมชาติของมนุษย์ และ “เพศทางสังคม” อันได้แก่ เพศที่สังคมแต่ละสังคมประกอบสร้าง (construct) ขึ้น ในขณะที่เพศทางชีวภาพนั้นมีลักษณะเหมือนกันทั่วทุกสังคมและเป็นสากล (ได้แก่รูปร่าง หน้าตา อวัยวะเพศของหญิงและชาย) หากทว่าเพศทางสังคมนั้น จะแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมของแต่ละสังคม อาทิ ผู้หญิงในสังคมส่วนใหญ่ อาจจะมีอุปนิสัยที่อ่อนโยน ไม่ก้าวร้าว แต่ผู้หญิงในเผ่าลุ่มน้ำอเมซอนกลับมีลักษณะตรงกันข้ามผู้ชายในชนเผ่าบางเผ่ามีหน้าที่เลี้ยงลูก เย็บปักถักร้อย และทำอาหาร ในขณะที่ผู้หญิงออกไปทำสงครามหรือหาอาหาร เป็นต้น

การแยกแยะดังกล่าวบ่งชี้ให้เห็นถึงต้นตอแห่งความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันว่ามีได้เกิดจาก เพศทางชีวภาพ หากทว่าเกิดมาจากเพศทางสังคม ดังเช่น การกำหนดให้ผู้หญิงอยู่ที่บ้าน ก็เป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงตระหนักถึงเพศทางสังคมของตน เมื่อ “เพศทางสังคม” เป็นสิ่งที่มนุษย์ประกอบสร้างขึ้นมาเอง มนุษย์จึงสามารถที่จะรื้อทิ้ง (deconstruction) แล้วประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ (reconstruction) ในเนื้อหาและรูปแบบใหม่ได้เช่นกัน

จากแนวคิดรากฐานทั้ง 3 แนวคิดนั้นได้ก่อให้เกิดแนวคิดสตรีนิยมแตกแขนงออกมาเป็นอีกหลายแขนง ในที่นี้จะประมวลการแตกแขนงของแนวทางสตรีนิยมที่เริ่มในศตวรรษที่ 20 ดังนี้

ระยะแรก อยู่ในช่วงปี 1970 กลุ่มสตรีนิยมในยุคนี้ได้วิเคราะห์ว่าสาเหตุของความไม่เท่าเทียมนั้น เกิดมาเพราะ “ความแตกต่างระหว่างเพศ” (sex difference) ดังนั้น แนวทางการต่อสู้จึงต้องต่อสู้ไปให้เหมือนกับผู้ชาย ซึ่งเป็นแนวทางที่ละทิ้งความเป็นหญิง

ช่วงที่สอง แนวการวิเคราะห์ปัญหาเริ่มเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มยอมรับว่า ทั้งผู้หญิงและผู้ชายนั้นมีความแตกต่างกัน และในท่ามกลางความแตกต่างนี้ได้สร้างลักษณะด้อยต่าง ๆ ให้แก่ผู้หญิง เช่น ในขณะที่ผู้ชายมักใช้เหตุผล ผู้หญิงมักจะใช้อารมณ์ซึ่งเป็นลักษณะด้อย เพราะฉะนั้นจะต้องยกระดับความเป็นผู้หญิงให้สูงขึ้น มาเป็นผู้หญิงที่เก่ง ก้าวหน้า ทันสมัย ฯลฯ แต่ทว่ายังเป็นแบบผู้หญิงอยู่

น่าสังเกตว่า ในทั้งสองช่วงเวลานี้ แม้จะมีแนวทางที่แตกต่างกันแต่ก็มีจุดร่วมเหมือนกันประการหนึ่ง คือ มีการพูดถึงแต่ปัญหาในระดับตัวบุคคล ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย แต่จะยังไม่พูดถึงระบบที่ครอบงำอยู่ และมักจะเน้นให้ผู้หญิงเป็นฝ่ายปรับตัว

ช่วงที่สาม เริ่มมีแนวคิดที่ว่า “ความเป็นหญิง/ความเป็นชาย” นั้น เป็นเพียงสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสำนักคิดกลุ่มหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ที่เชื่อว่า “ความเป็นจริงนั้นเกิดจากการให้นิยาม” ดังนั้น แนวทางการต่อสู้จึงควรมุ่งไปสู่การให้ คำนิยามมากกว่า เช่น ต้องเปลี่ยนค่านิยามใหม่ว่า “น้ำตาไม่ใช่เครื่องหมายของความอ่อนแอของผู้หญิง และผู้ชายก็ร้องไห้ได้” และแนวคิดในช่วงที่สามนี้เอง ที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการศึกษาเรื่องการสื่อสารกับการต่อสู้เพื่อสร้างความหมายของผู้หญิงที่ยวกลางคืน

ในช่วงเวลานี้ได้มีการนำเสนอแนวคิดเรื่องหญิง ๆ ชาย ๆ ที่ได้หลุดพ้นไปจากระดับตัวบุคคลจริง ๆ แต่ให้พิจารณาที่ “คุณค่าแบบผู้หญิง” และ “คุณค่าแบบผู้ชาย” (Women & Men value) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้อิทธิพลมาจากปรัชญาหยิน-หยางของจีน เช่น ผู้ชายมีคุณค่าแบบรุก ผู้หญิงมีคุณค่าแบบรับ ผู้ชายมีคุณค่าแห่งการสร้างสรรค์ ผู้หญิงมีคุณค่าแห่งการบำบัดรักษา ฯลฯ และหากเดินตามแนวทางของปรัชญาหยิน-หยางอย่างเคร่งครัดแล้ว ปรัชญาหยิน-หยางนั้นเน้นความจำเป็นของการดำรงอยู่ของคุณค่าทั้งสอง โดยมีได้ถือว่าคุณค่าใดเด่นกว่าคุณค่าใด หากว่าคุณค่าทั้งสองจะต้องดำรงอยู่อย่างสมดุลและส่งเสริมซึ่งกันและกัน ปัญหาของสังคมปัจจุบันตามหลักการวิเคราะห์ของหยิน-หยางจึงมีได้อยู่ที่ตัวผู้หญิง/ผู้ชาย หรือแม้แต่คุณค่าแบบใดแบบหนึ่ง แต่อยู่ที่การเสียสมดุลระหว่างคุณค่าทั้งสอง แนวทางแก้ไขจึงต้องเป็นการเสริมคุณค่าทั้ง 2 ให้เกิดลักษณะสมดุล

กาญจนา แก้วเทพ (2544ก, น. 477) กล่าวในหนังสือศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษาเอาไว้ว่า ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันสื่อมวลชน กระแสสตรีนิยมได้เริ่มเข้ามาโยงกับสื่อมวลชนในช่วงแรก คือ ทศวรรษที่ 1970 ในช่วงทศวรรษนี้ แนวทางวิชาการที่ใช้มีลักษณะเป็น “สังคมวิทยาการสื่อสาร” (Media Sociology) ที่มักให้ความสนใจกับภาพของผู้หญิง/ผู้ชายที่ปรากฏในสื่อโดยใช้วิธีการวิจัยด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาในเชิงปริมาณ (Quantitative Content Analysis) แม้ว่าผลการวิจัยส่วนใหญ่จะปรากฏว่ามีภาพของผู้หญิงน้อยกว่าผู้ชาย ภาพของผู้หญิงถูกนำเสนอในบทบาทที่จำกัดกว่า/มีอำนาจน้อยกว่าผู้ชาย แต่การวิจัยในช่วงแรกนี้ ก็ยังไม่ค่อยก้าวหน้าไปถึงการตั้งคำถามว่าทำไมจึงเกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ขึ้น และปรากฏการณ์ในสื่อดังกล่าวเชื่อมโยงกับโครงสร้างของสังคมทั้งหมดอย่างไร

ในช่วงที่สองคือ ทศวรรษ 1980 แนวทางการศึกษาของสตรีนิยมในสื่อมวลชนเริ่มเคลื่อนย้ายจากสาขาสังคมวิทยาไปสู่สาขาจิตวิเคราะห์ โดยเริ่มให้ความสนใจกับเกณฑ์ด้านจิตวิเคราะห์ เช่น “ความรื่นรมย์แบบสตรี” (women pleasure) การก่อรูปของอัตลักษณ์ (identity formation) ในช่วงนี้อาจถือได้ว่า “เป็นยุคทอง” ของกลุ่มสตรีนิยมเนื่องจากในแวดวงวิชาการทุกสาขาเริ่มมีการใช้แนวคิดเรื่อง “เพศภาวะ” เป็นเกณฑ์ในการศึกษาวิจัยอย่างกว้างขวาง

ส่วนในทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 นี้ กระแสสตรีนิยมที่ได้เริ่มสั่งสมมานานหลายทศวรรษแล้ว ก็ได้เริ่มชุมนุมประชันกัน รวมทั้งยังมีกระแสย่อยใหม่ ๆ ที่พัฒนาตัวเองมาโดยผนวกรวมกับการเคลื่อนไหวของแนวคิดอื่น ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง เช่น Existential Feminism หรือ Ecofeminism หรือ Post-modernist Feminism ฯลฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ แนวทางวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) กำลังอยู่ในกระแสความนิยม เช่น ผลงานของสำนักเบอร์มิงแฮม ภายในสำนักเบอร์มิงแฮมก็มีนักวิชาการสายสตรีนิยมทำงานด้านการวิเคราะห์สื่อมวลชนโดยใช้แนวทางแบบวัฒนธรรมศึกษาในการศึกษาประเด็นเพศภาวะเช่นเดียวกัน

ในท่ามกลางเส้นทางของการพัฒนาแนวคิดดังกล่าวนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงภายในตัวแนวคิดเองอย่างชัดเจน แต่เดิมนั้น ความสนใจของกลุ่มสตรีนิยมมักจะมุ่งไปที่ตัว “ผู้หญิง” เป็นสำคัญ ที่เรียกว่า “Women studies” โดยเลือกดูแต่ปัญหาและสาเหตุของปัญหาของผู้หญิง และหาทางออกสำหรับผู้หญิงเท่านั้น แต่ในขั้นต่อมา มุมมองของกลุ่มสตรีนิยมได้ขยายกว้างขึ้นว่าจะมองแต่ “ตัวผู้หญิง” เท่านั้นไม่ได้ เพราะสาเหตุของปัญหาของผู้หญิงนั้น ไม่ได้อยู่ที่ตัวผู้หญิงเท่านั้น หากแต่อยู่ที่ “ผู้ชาย” หรืออยู่ที่ “สังคม” ด้วย ดังนั้นการวิเคราะห์จึงต้องปรับมุมมองมาเป็น “การดูความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย” และ “ผู้หญิงกับสังคม” ที่เรียกว่า “Gender studies”

แม้ว่าทุกกลุ่มสตรีนิยมจะมีความเห็นร่วมกันว่า ภายใต้เงื่อนไขปัจจุบันของเรื่องเพศสภาพนั้น ยังมีความไม่เสมอภาคเท่าเทียมและมีการเอาเปรียบสตรีดำรงอยู่ แต่ทว่าในการวิเคราะห์สาเหตุ (cause) และการนำเสนอทางออก (solution) นั้น แต่ละกลุ่มจะเสนอแตกต่างกัน และในแต่ละกลุ่มที่หลากหลายนั้น หากเราใช้เกณฑ์ทางปรัชญามาจัดประเภทกลุ่มต่าง ๆ ของสตรีนิยม เราอาจจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (Kaplan, 1992 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 479-480)

1. ปรัชญาแบบ Essentialism กลุ่มสตรีนิยมที่ใช้แนวทาง Essentialism คือ กลุ่มที่มีความเชื่อเบื้องต้นว่า มีความแตกต่างในแง่สาระอย่างแท้จริงที่ดำรงอยู่ระหว่างแต่ละเพศ และทำให้คนแต่ละเพศมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิถีการมองโลก (ผู้หญิงชอบรายละเอียด ผู้ชายชอบคุณภาพรวม) หรือคุณค่าแบบผู้หญิง/แบบผู้ชาย (ผู้หญิงชอบร่วมมือ/ผู้ชายชอบแข่งขัน) แต่ทว่าภายใต้สังคมระบบพ่อเป็นใหญ่ (Patriarchal society) สาระที่แท้จริงของผู้หญิงจะซ่อนเร้นหรือถูกกดค่าลงไป

2. ปรัชญาแบบ Anti-essentialism แนวทางปรัชญาที่คือการปฏิเสธปรัชญาแบบ Essentialism กล่าวคือ ไม่เชื่อว่ามีสาระที่แท้จริงดำรงอยู่ระหว่างเพศต่าง ๆ ทุกอย่างรวมทั้ง “ความเป็นหญิง” และ “ความเป็นชาย” ล้วนแต่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากทั้งสิ้น

กาญจนา แก้วเทพ (2544ก, น. 480-490) แสดงทัศนะไว้ว่า จากปรัชญา ทั้ง 2 แบบนี้ สามารถแบ่งแยกสำนักคิดของกลุ่มสตรีนิยมโดยเฉพาะที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานด้านสื่อมวลชนออกเป็น 4 สำนักคิดใหญ่ ๆ คือ

2.1 สตรีนิยมแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism) แม้ว่านักปรัชญาด้านเสรีนิยมที่มีชื่อเสียงเช่น Rousseau จะเชื่อว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาอย่างรู้จักใช้เหตุผล แต่ทว่านักปรัชญาผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลายก็มักจะมีจุดบอดเรื่องสตรีนิยม เนื่องจาก Rousseau คิดว่าผู้หญิงนั้นเป็นมนุษย์ที่ไม่ค่อยรู้จักใช้เหตุผลเท่าใดนัก และนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยมคนแรก ๆ เช่น Mary Wollstonecraft ได้ตอบได้ว่า หากเรามองเห็นลักษณะด้อยทางปัญญาของผู้หญิงปรากฏอยู่จริง ๆ แล้ว นี้ก็มิใช่เป็นเพราะธรรมชาติของผู้หญิงเป็นเช่นนั้น หากแต่เป็นเพราะการขาดโอกาสทางการศึกษาต่างหาก (สาเหตุเรื่องการขาดโอกาสเป็นแนวทางการวิเคราะห์หลักของกลุ่มสตรีนิยมแนวเสรีนิยม) นักปรัชญาที่สนับสนุนความเท่าเทียมของสตรี ที่รู้จักดีอีกท่านหนึ่งในยุคนี้คือ John Stuart Mill and Harriet Taylor (ต่อมาได้แต่งงานกับ J. S. Mill) ทั้งสองท่านนี้ เน้นในเรื่องความสามารถของผู้หญิงที่เท่าเทียมกับผู้ชาย และวิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่าว่าเกิดมาจากเงื่อนไขทางกฎหมายและจริยธรรม ดังนั้น ทางแก้ไขจึงเป็นไปตามสาเหตุที่วิเคราะห์ คือ ต้องแก้ไข

กฎหมายในเรื่องสิทธิของสตรีในเรื่องทรัพย์สินและกฎหมายอื่น ๆ ในด้านจริยธรรมนั้น ต้องให้โอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมแก่ผู้หญิง และต้องเรียกร้องความเห็นใจจากผู้ชาย (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 480-481)

กระแสการต่อสู้ของกลุ่มสตรีนิยมแนวเสรีนิยมนี้มีผลทำให้เกิดการให้สิทธิแก่สตรีในการศึกษาในระดับต่าง ๆ อย่างเสมอภาคกับบุรุษ รวมทั้งสิทธิในการออกเสียงทางการเมือง กระแสการต่อสู้ดังกล่าวยังคงต่อเนื่องมาจนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 20 ทิศทางของกลุ่มสตรีนิยมแนวเสรีนิยมก็เคลื่อนที่ออกไปอีกก้าวหนึ่ง (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 481)

กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์สาเหตุของการไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศของกลุ่มสตรีนิยมแนวเสรีนิยมนั้น จะอยู่ที่การขาดโอกาสทั้งด้านการศึกษา ด้านอาชีพ และด้านบทบาทและอื่น ๆ ดังนั้น หนทางแก้ไขจึงต้องเพิ่มโอกาส เพิ่มการศึกษา และเพิ่มบทบาทของผู้หญิงให้มากขึ้น แม้ว่าผลสำเร็จของขบวนการสตรีนิยมแนวเสรีนิยมจะมีปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 481)

2.2 สตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์/แนวสังคมนิยม (Marxist/Socialist Feminism) การวิเคราะห์ของกลุ่มสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ในยุคแรกยังคงถือเอาแนวทางการอธิบายแบบ (Classical Marxism) ที่เน้นเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (private property) ว่าเป็นสาเหตุของการเกิดชนชั้น (class) และการเอาตัวเอาเปรียบทางชนชั้น การวิเคราะห์ส่วนใหญ่จะยึดเอาคำอธิบายของ Engels ที่กล่าวว่า ทรัพย์สินประเภทแรกที่กลุ่มผู้ปกครองยึดเอามาเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลก็คือผู้หญิงและเด็กนี่เอง ดังนั้น การเอาเปรียบและกดขี่สตรีจึงเป็นการเอาเปรียบรูปแบบแรกและพื้นฐานที่สุดของมนุษย์กระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 484)

สำหรับในระบบทุนนิยม การเอาตัวเอาเปรียบสตรีนั้นกระทำในหลายรูปแบบ เช่น การเอาเปรียบผู้หญิงในฐานะแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมด้วยการกดค่าจ้างแรงงาน (เช่น อุตสาหกรรมทอผ้า) หรือการทำให้ผู้หญิงเป็นเพียงแรงงานสำรอง (reserved army labour) ที่จะต้องถูกปลดออกจากรายการเป็นพวกแรก การจ้างให้ผู้หญิงทำงานเป็นรายชิ้นอยู่ที่บ้าน ฯลฯ นอกจากนี้ก็เอาเปรียบผู้หญิงที่ทำงานเป็นแม่บ้านโดยการไม่จ่ายค่าแรงให้แก่แรงงานเหล่านี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 484)

เนื่องจากการวิเคราะห์ของกลุ่มสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ยุคแรก ๆ นี้ยังวางน้ำหนักอยู่ที่ระบบทุนนิยมเป็นหลัก และประเด็นเพศสภาพเป็นตัวเสริม ดังนั้น ข้อเสนอในการแก้ปัญหาจึงมักเสนอให้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบทุนนิยมเสียก่อน แล้วปัญหาการเอาตัวเอาเปรียบสตรีจึงจะแก้ไขได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 484)

2.3 สตรีนิยมแนวราดิกัล (Radical Feminism) กาญจนา แก้วเทพ (2544ก, น. 486)

กล่าวว่า เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มสตรีนิยมทุก ๆ กลุ่มแล้ว กลุ่มสตรีนิยมแนวราดิกัลเป็นกลุ่มที่ปฏิเสธระบบชายเป็นใหญ่อย่างสุดขีดมากที่สุด โดยนำเสนอการวิเคราะห์ว่าสังคมที่มนุษยชาติมีอยู่นั้นเป็นสังคมพ่อเป็นใหญ่ (Patriarchal society) ที่มีลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้ คือ

- ในทางประวัติศาสตร์ ผู้หญิงเป็นคนกลุ่มแรกที่ถูกเอาเปรียบ
- การเอาเปรียบผู้หญิงทั้งโดยตรงและทางอ้อม มีอยู่ในสังคมทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นสังคมบุพกาล สังคมชานา สังคมทุนนิยมหรือสังคมนิยม
- การเอาเปรียบผู้หญิงเป็นรูปแบบที่ถดถอยยากที่สุด แม้จะยกเลิกระบบชนชั้นไปแล้ว เช่น ประเทศคอมมิวนิสต์ แต่การเอาเปรียบผู้หญิงก็ยังคงดำรงอยู่
- ระบบสังคมพ่อเป็นใหญ่สร้างความทุกข์ยากอย่างมหาศาลให้แก่ผู้หญิง แต่ผู้หญิงอาจจะไม่รู้ตัวเนื่องจากการถูกรวบงำมาเป็นช่วงเวลายาวในประวัติศาสตร์
- ถ้าเราเข้าใจการเอาเปรียบผู้หญิง จะช่วยให้เข้าใจการเอาเปรียบในรูปแบบอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชนชั้น เชื้อชาติ อายุ ฯลฯ

ในงานของ Firestone เรื่อง “The Dialectics of Sex” (1970 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 486) ได้วิเคราะห์แก่นความคิดในการเอาเปรียบผู้หญิงว่า มาจากข้ออ้างทางชีวภาพที่ว่า ผู้หญิงเป็นผู้ตั้งท้องและออกลูก ดังนั้น จึงต้องเลี้ยงลูกและทำงานบ้านโดยพึ่งพาสามี ดังนั้น Firestone จึงเสนอให้มีการปฏิวัติทางด้านความคิดหรือการปฏิวัติทางชีวภาพดังกล่าว

เอกลักษณ์พิเศษของกลุ่มสตรีนิยมแนวราดิกัลก็คือ การปฏิเสธ ทั้งในแง่ “สัญลักษณ์ของระเบียบต่าง ๆ ที่เป็นของผู้ชาย” (Male symbolic order) รวมทั้งการปฏิเสธในแง่ความเป็นจริงด้วย เนื่องจาก ไม่ว่าจะระบบทุนนิยมหรือระบบสังคมแบบใด ผู้หญิงก็ถูกเอาเปรียบ (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 486) เพราะฉะนั้นต้องล้มระบบชายเป็นใหญ่ลงเท่านั้น ผู้หญิงจึงจะถูกปลดปล่อยออกจากพันธนาการทางเพศ

2.4 สตรีนิยมแนวยุคหลังสมัยใหม่ (Post-modern Feminism) (เรียกรย่อ ๆ ว่า

PoMo Feminism) กาญจนา แก้วเทพ (2544ก, น. 488-489) กล่าวไว้ว่า กระแสความคิดของกลุ่มสตรีนิยมแนวยุคหลังสมัยใหม่ (pomo) นั้น นอกจากจะได้รับอิทธิพลจากกระแสแนวคิดของยุคหลังสมัยใหม่ในช่วง 3 ทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษนี้แล้ว ที่มาเฉพาะทางของกลุ่มสตรีนิยมแนวยุคหลังสมัยใหม่ก็ยังมีทิศทางมาจาก 3 แหล่งคือ

2.4.1 แนวคิด “เพศที่สอง” ของ Simone de Beauvoir (1972 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 488) Beauvoir ได้ใช้ปรัชญาแบบ Existentialism มาอธิบายเรื่องการที่สังคมได้สถาปนาปัจเจกบุคคลให้เกิด “ตัวตน” (self) ที่แยกออกจาก “ผู้อื่น” (other) แต่ทว่าภายใต้สังคมที่มีความไม่เท่าเทียมทางเพศดำรงอยู่นั้น คงมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่ได้สถาปนา “ความเป็นตัวตน” แต่ผู้หญิงนั้นจะมีสถานภาพเป็นรองที่เป็นได้เพียง “ผู้อื่น” เท่านั้น นอกจากนั้น แนวคิดที่สำคัญมากอีกแนวคิดหนึ่งก็คือ คำกล่าวของ Beauvoir ที่ว่า “เราไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิง หากทว่าได้มากลายในชั้นหลัง” อันสอดคล้องกับแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ ที่ว่า “ไม่มีอะไรที่เป็นผู้หญิงตามธรรมชาติ” มีแต่การนิยามว่า “จะให้ผู้หญิงเป็นอะไรเท่านั้น” “ความเป็นผู้หญิงล้วนเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น”

2.4.2 จากรวมศูนย์สู่การกระจายตัว แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ ที่เชื่อเรื่องความหลากหลาย จึงเสนอว่า กลุ่มสตรีนิยมจะนำเสนอเรื่องผู้หญิงแบบ “เป็นอย่างเดียวกันหมด” ไม่ได้ แต่ต้องกระจายตัวให้เห็นผู้หญิงที่หลากหลายและแตกต่างกันออกไป และต้องผนวกเกณฑ์อื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากเรื่องเพศเข้ามาวิเคราะห์ร่วมด้วย

2.4.3 จากผู้รับสารที่ตั้งรับ (Passive audience) สู่ผู้รับสารที่เป็นผู้กระทำ (active audience) ในส่วนที่เกี่ยวกับสื่อมวลชน เนื่องจากการเคลื่อนย้ายความคิดจากทฤษฎีผลกระทบ (Impact Theory) ที่เชื่อในพลังอำนาจของสื่อและเชื่อว่า ผู้รับสารจะถูกครอบงำจากสื่อ เนื่องจากเปิดรับสื่ออย่างตั้งรับ นั้น ในช่วง 1970 ได้มีการนำเสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับผู้รับสารว่า ในความเป็นจริง ผู้รับสารเลือกเปิดรับสื่ออย่างเป็นผู้กระทำ และในชั้นต่อมา ผลงานของกลุ่มวัฒนธรรมศึกษาได้เสนอว่า เนื่องจากใน “ตัวบท” เองก็มีความหมายที่หลากหลายบรรจุอยู่ (polysemy) ดังนั้น ผู้รับสารจึงสามารถเลือกเปิดรับและเลือกตีความได้

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า กลุ่มแนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ ไม่สนใจรวมทั้งไม่เชื่อว่ามีอะไรที่เป็น “ความจริง” (reality) เพราะความเป็นจริงล้วนเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นจากการให้คำนิยาม” แก่สิ่งต่าง ๆ ดังนั้น แนวทางการวิจัยของกลุ่มสตรีนิยมแนวดังกล่าว จึงสนใจ “การให้นิยามและการให้ความหมาย” ที่เกี่ยวข้องกับเพศภาวะ ตัวอย่างที่น่าสนใจคือ การให้คำนิยาม “ความเป็นหญิง” และ “เพศกรรม” (Sexuality) (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 489)

จากการทบทวนแนวคิดเรื่องสตรีนิยม พบประเด็นศึกษาใกล้เคียงกับงานศึกษาของผู้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องหญิง/ชายกับมิติพื้นฐานของวัฒนธรรม คือ เรื่อง กาละ (time) และ เทศะ (space) อันได้แก่การตอบคำถามหลัก ๆ ว่า ในแต่ละสังคมแต่ละวัฒนธรรมได้จัดวางผู้หญิง/ผู้ชายเอาไว้ที่ไหน ในเวลาใด ให้ทำอะไร และอยู่กับใครบ้าง โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเด็น คือ ผู้หญิงกับการใช้เวลาว่าง และเรื่องผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ

ผู้หญิงกับการใช้เวลาว่าง

สมสุข หินวิมาน (2544, น. 5-7) กล่าวในหนังสือสตรีศึกษา 2 : ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ เอาไว้ว่า ระยะเวลาครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา นักวิชาการหลายสำนักพยายามที่จะผลักดันการใช้เทคนิควิธีวิจัยใหม่ ๆ มาศึกษากิจกรรม “เวลาว่าง” (leisure) Olszewska and Pronovost (1982 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 5-6) ได้ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงดังกล่าว นักวิชาการจากหลากหลายสำนักนี้ได้พยายามประสานแนวคิดทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อใช้อธิบายวัฒนธรรม “เวลาว่าง” นับตั้งแต่การขยายทฤษฎีเชิงสังคมวิทยาวิเคราะห์ “เวลาว่าง” การพยายามสังเคราะห์ทฤษฎีที่ว่าด้วย “เวลาว่าง” โดยตรง และการพยายามตั้งคำถามต่อประเด็นต่าง ๆ ที่ถูกมองข้ามแต่น่าจะเกี่ยวพันกับ “เวลาว่าง” ทั้งนี้ Olszewska and Pronovost เองได้เสนอว่า มุมมองที่สามารถพัฒนาต่อไปได้ ในการวิเคราะห์ “เวลาว่าง” จะมีตั้งแต่เรื่องของ “เวลาว่าง” กับวัฒนธรรมการจัดการด้านเศรษฐกิจ กับ “เวลาว่าง” “เวลาว่าง” กับกีฬา “เวลาว่าง” กับชุมชนท้องถิ่น และ “เวลาว่าง” ภายในกลุ่มสังคมต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ Olszewska and Pronovost จะชี้ให้เห็นว่ามีพื้นที่ “เวลาว่าง” ไต่บ้างที่จะขยายไปสู่การศึกษาเรื่อง “เวลาว่าง” ที่ลุ่มลึกต่อไปนั้น แต่ประเด็นที่ทั้งสองคนมองข้ามไปก็คือ เรื่องของเพศสภาวะ (gender) กับการใช้ “เวลาว่าง” ดังที่นักวิชาการ ทั้งสองได้กล่าวว่า

เวลาว่างได้สถาปนาพรหมแดนของการวิจัยและการแสวงหาความรู้ที่กว้างใหญ่ไพศาล แถมยังเป็นพรหมแดนที่ซ้อนทับกับปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย ในแง่นี้เขา (he) ผู้ซึ่งสนใจวัฒนธรรมเวลาว่างจำต้องผูกพันระของตัวเขาเอง (himself) กับปรากฏการณ์อื่น ๆ อันหมายรวมถึง เรื่องของการทำงานชนชั้นทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต เพียงเพื่อจะมาอธิบายสิ่งเล็ก ๆ อย่างเวลาว่างนี้เท่านั้น (Olszewska and Pronovost, 1982, p. 318 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 6)

จากข้อเสนอก่อนหน้านี้ ในขณะที่ Olszewska and Pronovost ย้ำหนักหนาถึงการศึกษาและบูรณาการ “เวลาว่าง” กับปรากฏการณ์สังคมอื่น ๆ แต่ทั้งคู่กลับจำกัดวงให้เฉพาะนักวิชาการชายหรือ “เขา” (he) เท่านั้นที่จะเป็นผู้ศึกษาเรื่องนี้ (ซึ่งไม่แตกต่างจากงานเขียนเชิงวิชาการเกี่ยวกับ “เวลาว่าง” อื่นหลาย ๆ ชิ้น)

อย่างไรก็ตาม นับแต่กลางทศวรรษ 1980s เป็นต้นมา นักสตรีนิยมประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง ในการผลักดันให้มีติเรื่องเพศภาวะเป็นแกนกลางในการศึกษาเรื่อง “เวลาว่าง” จนถึงกับมีการกล่าวกันว่า งานเขียนที่ว่าด้วย “เวลาว่าง” นั้น ถ้าไร้ซึ่งประเด็นเรื่องเพศภาวะแล้ว ถือว่าขาดความสมดุล ขาดความเป็นกลาง และปราศจากซึ่งความสมจริง (Rojek, 1995, pp. 33-34) ทั้งนี้ นักสตรีนิยมได้ชี้ให้เห็นว่างานเขียนสังคมวิทยาดั้งเดิมว่าด้วย “เวลาว่าง” มักจะถูกครอบงำด้วยกระแสทัศน์แบบชาย (male-stream) หรือเป็นการมองผ่านสายตาแบบ “เพศชาย” แทบทั้งสิ้น โดยทั่วไป สังคมวิทยาว่าด้วย “เวลาว่าง” อาจจะมีเป้าหมายเพื่อผลักดันการปฏิวัติของชนชั้นแรงงานผู้ถูกกดขี่ แต่สาขาวิชาดังกล่าว ยังมีใช้การปฏิบัติหรือปลดปล่อยพันธนาการความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศหญิงและชาย

ดังนั้นหากเราจะคิดต่อให้ไกลออกไปจากข้อเสนอของ Olszewska and Pronovost ด้วยมุมมองแบบสตรีนิยมแล้ว เราอาจจะพบว่า ถ้าการศึกษาเรื่องการใช้ “เวลาว่าง” ที่ผ่านมา ยังเป็นเพียงเรื่อง “ว่าง ๆ” หรือมีคุณค่าอยู่แค่เพียงกระแสชายขอบ (marginality) เท่านั้น การศึกษาเรื่อง “เวลาว่าง” ที่จะให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมดูเหมือนว่าจะยิ่ง “ว่างเปล่า” และถูกลืมไปจนเกือบจะตกขायขอบของวงวิชาการสังคมศาสตร์กันเลย คำถามในขั้นนี้คือ แล้วเราจะทำอย่างไรให้ “เธอ” (she) ได้เขยิบจากชายขอบขึ้นมาบนเวทีการศึกษาเรื่อง “เวลาว่าง” ได้ทัดเทียมกับ “เขา” (he) มากขึ้น

ในบทความเรื่อง “ผู้หญิงกับการใช้เวลาว่าง” สมสุข หินวิมาน (2544, น. 9-10) ได้หยิบเอาเรื่อง “ช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในชีวิตผู้คน” ที่เรียกว่า “เวลาว่าง” มาพิจารณาว่า แม้แต่ในช่วงเวลาที่ดูว่าง ดังกล่าว แต่เมื่อมองด้วยแนวคิดเรื่องเพศภาวะ (Gender Lenses) แล้ว ช่วงเวลานั้นก็หาได้ว่างเปล่าไปจากการเอาวัดเอาเปรียบทางเพศไม่

ในบทความชิ้นนี้ สมสุข หินวิมาน ได้กล่าวถึงแนวคิดของ Huizinga ที่ได้อธิบายเวลาว่างว่าจะประกอบขึ้นด้วยคุณลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. pretending เวลาว่างเป็นโลกที่เราสามารถเสแสร้งหรือหลบหนีออกจากโลกแห่งภาระหน้าที่ หรือความรับผิดชอบเรื่องงาน
2. interlude เวลาว่างเป็นโลกที่เราสามารถสลัดฉากออกไปจากโลกธรรมดา ๆ ที่เรารู้จัก สัมผัส ในชีวิตประจำวัน
3. voluntary เวลาว่างเป็นโลกที่เราเลือกสมัครใจที่จะกระทำ มิใช่ภาระหน้าที่ที่บังคับจิตใจ

4. disinterestedness เวลาว่างเป็นการได้มาซึ่งความพึงพอใจแบบชั่วคราวชั่วคราว
 5. secludedness เวลาว่างเป็นโลกที่เกิดขึ้นในบางขณะหรือบางเวลา อันเป็นช่วงที่มนุษย์สามารถปลีกตัวสันโดษ และเป็นโลกที่มีเริ่มต้นและมีจบลง
 6. freedom เวลาว่างเป็นโลกแห่งเสรีภาพ
 7. enjoyment เวลาว่างเป็นโลกที่จิตใจสำนึกของเราเสพสำราญได้อย่างอิสระ
- จากข้อเสนอของ Huizinga เราอาจจะสรุปนิยามของ “เวลาว่าง” ได้ว่า เป็นเวลาที่คนเราปลอดจากอุปสงค์แห่งงาน เป็นอิสระจากภารกิจใด ๆ หรือจากเงื่อนไขแห่งโลกการงานอาชีพ และเป็นเวลาที่ไม่มีรายรับ เพราะมันเป็นช่วงเวลาที่มีมนุษย์สามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้กับตนเอง ด้วยเหตุนี้ ในขณะที่เวลางานเป็นปรากฏการณ์ที่เราสามารถคาดการณ์ได้ (predictability) (เช่น คนสิบคนในโรงงานแห่งหนึ่ง จะทำงานเพื่อนำไปสู่ผลผลิตบางอย่างที่กำหนดไว้แล้วโดยองค์กร) แต่เวลาว่างกลับเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดย “อิสระแห่งการเลือก” (freedom of choice) และมีอาจพยากรณ์รูปร่างหน้าตาล่วงหน้าได้เลย (เช่น คนสิบคนในโรงงานเดียวกัน ก็สามารถกระทำกิจกรรมยามว่างที่แตกต่างกันได้) การใช้เวลาว่างจึงเป็นเรื่องของ “ตัวใครตัวมัน” และสามารถเปลี่ยนแปลงได้แบบ “วันต่อวัน” (Anderson, 1961, pp. 33-34 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 10)

เช่นเดียวกันกับทัศนะของ Joffre Dumazedier นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ที่ได้เสนอว่า “เวลาว่าง” มีพันธกิจ 3 ประการด้วยกัน คือ ทำให้มนุษย์ได้มีช่วงพักผ่อน (relaxation) ก่อให้เกิดรูปแบบชีวิตที่ต่างไปจากเดิม (diversion) และเป็นการพัฒนาทั้งระดับปัจเจกและสังคม (development) รวมถึงข้อเสนอที่ไม่ต่างกันของ Friedmann and Leo Lagrange ว่ากิจกรรมยามว่างเป็นเครื่องชดเชยส่วนที่สูญเสียไปในเวลางาน ทั้งสองได้ชี้ให้เห็นคุณค่าสำคัญ 4 ประการของ “เวลาว่าง” อันได้แก่ การปลดปล่อยเสรีภาพ (liberation) การไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายและเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม (impartiality) การเสริมสร้างลัทธิสุขนิยม (hedonism) และการเติบโตของร่างกายและจิตใจ (personal growth) (สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 11)

จากแนวคิดทั้งหมดที่กล่าวมาทำให้เราเกิดความสนใจ “เวลาว่าง” ของผู้หญิงจะทำอะไรให้กับตัวเองบ้าง (สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 38-46) ได้หยิบยกบางตัวอย่างที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายกันในระดับที่ลึกขึ้น โดยอาศัยข้อมูลจากงานเขียนและการพูดคุยกับผู้หญิงหลาย ๆ คน ไม่ว่าจะเป็นการอ่านหนังสือ การเล่นเกม การช้อปปิ้ง หรือจะเป็นการเที่ยวกลางคืนที่ผู้วิจัยสนใจอยู่ ก็ถือเป็นหนึ่งในกิจกรรมยามว่างของผู้หญิงสมัยนี้เช่นกัน

การเที่ยวกลางคืนของผู้หญิงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจเนื่องจากเป็นกิจกรรมยามว่าง ที่มีลักษณะของการแหกกฎกติกา มารยาทของสังคมชายเป็นใหญ่อย่างรุนแรง เพราะสังคมชายเป็นใหญ่ได้กำหนดให้บ้านเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่ใช้กักกันผู้หญิงให้ต้อง “อยู่กับเหย้า ผูกกับเรือน” อีกทั้งในสังคมไทยมีมายาคติว่า “กลางคืน” เป็นสัญลักษณ์ของอันตราย เป็นที่ซึ่งสถิตไว้ด้วย “ความชั่วร้าย”

สมสุข หินวิมาน ยังชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมยามว่างใน “ยามวิกาล” เช่นนี้ยังไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมไทยเท่าใดนัก ดังที่ สุดใจ เพียรสุขใจ (2533 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 46) ได้ลองสำรวจว่ามีผู้หญิงกลุ่มใดบ้างที่เที่ยวเล็ดลอดกลับในกรุงเทพฯ และพบว่า จะมีเพียงผู้หญิงที่ถูกมองว่ามีปัญหาเท่านั้น ที่จะเที่ยวกลางคืนเป็นประจำ ไม่ว่าจะ เป็น กลุ่มผู้หญิงบริการ กลุ่มผู้หญิงหม้าย กลุ่มผู้หญิงที่มีปัญหาครอบครัว กลุ่มผู้หญิงทำงานและรู้สึกเปล่าเปลี่ยวขาดคู่ และ กลุ่มผู้หญิงวัยรุ่นที่เพียงแค่อยากทดลองเที่ยวเท่านั้น

เมื่อเทียบกันแล้ว มีผู้หญิงจำนวนไม่มากนักที่สามารถเที่ยวกลางคืนได้ ในขณะที่ผู้ชายหลายคนออกเที่ยวกลางคืนได้โดยไม่มีปัญหาแต่อย่างใด ผิดกับผู้หญิงเพราะพวกเขายังเชื่อว่าผู้หญิงที่เที่ยวกลางคืนจะถูกสังคมมองว่าเป็น “ผู้หญิงไม่ดี”

พิเชษฐ สายพันธุ์ (2537 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 45) ได้แสดงทัศนะว่า เวลากลางคืนจะเป็นช่วงที่ต่างออกไปจากตอนกลางวัน ดังนั้นมนุษย์จึงสามารถจัดระเบียบทางสังคมใหม่ที่กระทำไม่ได้ในเวลา “ปกติ” ตอนกลางวัน Madoc-Jones (1996 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 45) ได้ตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า การที่ผู้หญิงออกไปเที่ยวตอนกลางคืน เป็นทางเลือกหนึ่งที่เธอสามารถรวมกลุ่มของผู้หญิงด้วยกัน การเดินรำ เปิดโอกาสหลายอย่างให้กับผู้หญิง ตั้งแต่โอกาสที่ผู้หญิงจะได้พบปะสังสรรค์กับเพื่อนต่างเพศและเพื่อนเพศเดียวกัน โอกาสที่ผู้หญิงจะได้สัมผัสโลกที่แตกต่างไปจาก “ปกติ” ของเธอ โอกาสที่กลุ่มผู้หญิงจะได้ก่อรูปลักษณะที่พวกเขาจะได้เป็นที่ยอมรับและที่ยืนในพื้นที่สาธารณะ และโอกาสที่ผู้หญิงจะได้พัฒนาความมั่นใจที่จะใช้พรหมแดนสาธารณะเพื่อความบันเทิงส่วนตัวของเธอเอง

แม้กลางคืนจะเอื้อต่อการจัดระเบียบทางสังคมให้ผู้หญิง ให้ต่างออกไปจากที่เป็นอยู่ในเวลากลางวันได้ แต่ภายใต้ระเบียบสังคมชายเป็นใหญ่แบบสังคมไทย ก็ยังคงเป็นวัฒนธรรมที่ไม่อนุญาตให้ทางเลือกใหม่ ๆ เกิดขึ้นได้ง่ายนัก การเที่ยวกลางคืนของผู้หญิงจึงยังเป็นสิ่งไม่เหมาะสมและไม่สมควรที่ผู้หญิงที่ติงามจะกระทำ

อย่างไรก็ดี ที่ผ่านมามีความพยายามศึกษาและทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่พวกเขาประพฤติปฏิบัตินอกกฎเกณฑ์ของสังคม ส่วนหนึ่งอาจจะอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวผ่านมุมมอง

ทางโครงสร้างสังคม โดยเป็นผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ ที่แบ่งเวลาดานกับนอกเวลาดานออกจากกัน ทำให้คนเราเกิดความเครียดและต้องการแสวงหาการบริโภคความสำราญเพื่อผ่อนคลายจากงานประจำที่ทำอยู่ โดยการใช้จ่ายเงินยามว่างหรือวันหยุดของบุคคลวัยนี้ เป็นที่นัดพบปะสังสรรค์หลังเลิกงาน หรือหลังเลิกเรียน

หากผู้หญิงเลือกทำกิจกรรมยามว่างด้วยการเที่ยวกลางคืน เพื่อการพักผ่อนโดยไม่ได้สร้างปัญหาใด ๆ ให้เกิดกับสังคม ภายใต้หลักสิทธิมนุษยชนที่คนทุกคนมีเสรีภาพเท่าเทียมกันแล้ว แต่ยังคงถูกมองว่าเป็นผู้หญิงไม่ดีอีก ก็น่าคิดต่อไปว่าเป็นเพราะเหตุใดคนในสังคมส่วนใหญ่ถึงยังมีมุมมองเช่นนี้ และผู้หญิงที่ตัวเองมีความคิดเห็นอย่างไรกับสิ่งที่สังคมให้ความหมายกับผู้หญิงเที่ยวกลางคืน

ผู้หญิงในพื้นที่สาธารณะ

กลุ่มสตรีนิยมที่ให้ความสนใจเรื่องโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพศ (Gender relations) ได้จุดความสนใจเรื่องการแบ่งพื้นที่ของสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนตัว (private sphere) อันมักได้แก่พื้นที่ในบริเวณบ้าน (domestic) และมีความหมายในแง่นามธรรมว่า เป็นเรื่องราว/กิจกรรมภายในครอบครัว กับพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ซึ่งนอกจากจะมีความหมายแบบรูปธรรมคือ บริเวณนอกบ้าน/ที่ทำงาน/ศาล/สวนสาธารณะ ฯลฯ ยังมีความหมายในแง่นามธรรม คือ เป็นเรื่องราว/กิจกรรมที่เกี่ยวกับการตัดสินใจและการใช้อำนาจด้านเศรษฐกิจการเมืองระดับมหภาคของชุมชนหรือสังคม

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2549, น. 63) ได้อธิบายวิธีการจัดวางผู้หญิง และผู้ชายเอาไว้ใน “เพศะ/พื้นที่/สถานที่ต่าง ๆ ของสังคม” เพื่อแสดงให้เห็นว่า การจัดวางดังกล่าวเป็นโครงสร้างสำคัญที่ค้ำยันความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงกับชายเอาไว้

เริ่มจากในการจัดสรรพื้นที่ให้คนแต่ละเพศสังกัดอยู่ให้ใช้เวลาในชีวิตส่วนใหญ่ที่จะอยู่ภายในบริเวณนั้น รูปแบบการจัดสรรที่ค่อนข้างเป็นกระแสที่ค่อนข้างเป็นกระแสหลักทั่วโลกก็คือ “ที่ของผู้หญิงคือที่บ้าน” (Women's place is at home) “ที่ของผู้ชายคือที่สาธารณะ” (Men's place is in public)

วัฒนธรรมการจัดแบ่งดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญของการธำรงรักษาความไม่เสมอภาคทางเพศเอาไว้ ทั้งนี้เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า หลังจากที่ได้มีการแบ่งแยกเพศและพื้นที่ออกจากกันแล้ว พื้นที่สาธารณะก็จะเข้ามามีอำนาจควบคุมครอบงำเหนือพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งเท่ากับเป็นช่องทางให้ผู้ชายใช้อำนาจควบคุมผู้หญิงนั่นเอง ตัวอย่างเช่น การตัดสินใจจะทำแท้งของผู้หญิง

(เรื่องส่วนตัว) จะต้องเป็นไปตามกฎหมาย (สาธารณะ) เป็นต้น และสำหรับระบบทุนนิยมในปัจจุบัน ก็ยังมีการแยกขาดระหว่างพื้นที่ส่วนตัวกับพื้นที่สาธารณะมากยิ่งขึ้น โดยทำให้ผู้หญิงกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งมีหน้าที่อยู่แต่ภายในบ้านและสวมบทบาทเป็นแม่ เมีย และแม่บ้านเท่านั้น บรรดาอุดมการณ์ต่าง ๆ ของสังคมถูกประกอบสร้าง (construct) เพื่อตรึงผู้หญิงให้ติดแน่นอยู่กับบทบาทดังกล่าว นับตั้งแต่อุดมการณ์เรื่องชีวิตครอบครัวเป็นความรับผิดชอบของผู้หญิง ตลอดจนถึงอุดมการณ์ “การยึดถือลูกเป็นสรณะ” (child-oriented) ลัทธิแม่บ้านแบบอุดมคติ การเสียสละของผู้เป็นภรรยาเพื่อความสำเร็จในการทำงานของสามี ฯลฯ ในการปลูกฝังอุดมการณ์เหล่านี้ สื่อมวลชนจะมีบทบาทอย่างสูงมาก ดังที่เราจะเห็นได้ง่าย ๆ จากบรรดานิตยสารสำหรับแม่บ้าน รายการทำอาหารทางโทรทัศน์ รายการจิตวิทยาเด็กทางวิทยุ ฯลฯ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการแยกผู้หญิงออกจาก “โลกสาธารณะ” นั้น สร้างข้อจำกัดอย่างมากมายให้แก่ผู้หญิง เริ่มตั้งแต่ การอยู่แต่ในพื้นที่แคบ ๆ เช่น ในบริเวณบ้าน มีผลพลอยทำให้ผู้หญิงมีความคิดเห็นที่คับแคบ ก้าวไม่ทันโลกภายนอก ขาดประสบการณ์ที่จะตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ดังกล่าว ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการพัฒนาสื่อสมัยใหม่เช่น วิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งเป็นสื่อที่นำเอา “โลกสาธารณะ” ในทางจินตนาการเข้าไปถึงภายใน “โลกส่วนตัว/ในบ้าน” โดยสภาพการณ์ทางกายภาพของผู้หญิงยังคงเหมือนเดิม วิทยุหรือโทรทัศน์จึงเป็นเสมือน “จุดนัดพบ” ระหว่าง “โลกสาธารณะ” และ “โลกส่วนตัว” สำหรับผู้หญิงและมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับเพศอีกครั้งหนึ่ง (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ข, น. 572-573)

การจัดวางคนแต่ละเพศให้อยู่ในสถานที่ใดนั้น มิใช่เรื่องที่เป็นไปอย่างธรรมชาติ (natural) ไม่ใช่เพียงเพราะเหตุผลของการเกิดมาเป็นผู้หญิง ก็เพียงพอแล้วที่ทำให้เพศนี้ชอบที่จะอยู่ที่บ้านเพื่อเลี้ยงลูก ทำกับข้าวและทำงานบ้านต่าง ๆ หากแต่การจัดวางนี้เป็นเรื่อง “วัฒนธรรม” (cultural) ที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม และแต่ละยุคสมัย ตัวอย่างเช่น พวกฮิลองกอสส์ในฟิลิปปินส์ ผู้ชายจะมีหน้าที่ล่าสัตว์ ผู้หญิงก็มีหน้าที่เพาะปลูก ในบ้านผู้หญิงจะทำอาหารและดูแลเรื่องการกิน ส่วนผู้ชายก็จะแล่นเรือประมงอาหารเช่นเดียวกัน ตลอดทั้งวันที่ผู้หญิงออกไปเพาะปลูก ผู้ชายจะเป็นผู้ดูแลลูกอยู่ในบ้าน เป็นต้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ข, น. 68)

ในการสร้างความหมายสำหรับผู้หญิง “ที่อยู่บ้าน” และ “ออกนอกบ้าน” วิธีการหนึ่งที่จะควบคุมผู้คนแต่ละเพศให้อยู่กับที่ “ที่ทาง” ที่สังคมกำหนดให้ นั่นก็คือ การให้คำนิยามหรือการให้ความหมายแก่การกระทำของบุคคล (Definition/Meaning of action) ตัวอย่างในเรื่องที่เกี่ยวกับการกำหนดพื้นที่ให้ผู้หญิงและผู้ชายอยู่ “ที่บ้าน” และอยู่ “นอกบ้าน” นั้น ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในการกระทำอย่างเดียวกัน คือ การท่องเที่ยวไปในโลกกว้างนั้น สำหรับผู้ชายแล้วการกระทำ

ดังกล่าวนั้น จะเรียก “ท่องเที่ยวเจ็ดย่านน้ำ” ซึ่งมีนัยยะในทางที่ดี แต่ถ้าการกระทำดังกล่าวเป็นของผู้หญิง สังคมเราจะเรียกว่า “ผู้หญิงคนนี้เป็นแม่ริแม่แรด อยู่ไม่ติดบ้าน ไม่เป็นแม่ศรีเรือน แม่บ้านแม่เรือน” (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ข, น. 88)

หากนำเรื่องการสร้างความหมายข้างต้นมาศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของผู้หญิงที่เกี่ยวกลางคืนแล้ว การสร้างภาพความเป็นผู้หญิงที่เกี่ยวกลางคืนเกิดขึ้นผ่านการให้ความหมายในหลากหลายมุมมอง เช่น มุมมองทางด้านจารีต ประเพณี มุมมองทางสังคม-วัฒนธรรมไทย ซึ่งมีความเชื่อว่าผู้หญิงที่เกี่ยวกลางคืนจะถูกสังคมมองว่าเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” พร้อม ๆ กับคติที่ว่า “ชายข่าวเปลือก หญิงข่าวสาร โบราณว่า” ถูกนำมาใช้เมื่อมีบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปไหนมาไหนของผู้หญิงและผู้ชาย กล่าวคือ เมื่อเป็นผู้ชาย (มีเปลือกหุ้มแล้ว) จะไปไหนมาไหนก็ไม่จำเป็นต้องห่วงใยมากนัก ถึงไปตกที่ไหน ก็นอกได้วันยังค่ำ แต่ถ้าเป็นผู้หญิงก็ต้องระวังเพราะไปตกที่ไหน ก็มีแต่จะเน่าเปื่อยสูญเสียชีวิต (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ข, น. 88) เหล่านี้ ล้วนสร้างภาพผู้หญิงที่เกี่ยวกลางคืนในเชิงลบ ทั้งที่เป็นการดูถูกการเติบโตของผู้หญิงที่เกี่ยวกลางคืน ถือเป็นเครื่องแสดงถึงความตกต่ำทางพฤติกรรมของผู้หญิงไทย

สำหรับบทลงโทษของผู้หญิงที่ไม่เชื่อฟังการอบรมปลูกฝังให้อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน ก็คือ การสร้างบรรยากาศที่ไม่ปลอดภัยสำหรับผู้หญิงเมื่อออกจากบ้าน ดังนั้น เมื่อผู้หญิงก้าวออกมาจากบ้าน ความปลอดภัยของเธอก็จะน้อยลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเธอออกมาตามลำพัง การทำร้ายผู้หญิงอย่างเบา ๆ ที่สุดเริ่มตั้งแต่การใช้สายตาโลมเลีย การใช้วาจาแตะโลม การถูกลอกลวง การทำร้าย เหล่านี้ เริ่มรุนแรงถึงขั้นการถูกล่วงละเมิดทางเพศ และในการทำร้ายรูปแบบที่รุนแรงที่สุด คือ การข่มขืน จนกระทั่งข่มขืนแล้วฆ่าทิ้ง อันเป็นรูปแบบที่โหดเหี้ยมที่สุด (กาญจนา แก้วเทพ, 2544ข, น. 89)

Susan Griffin ได้วิจารณ์ว่าแม้แต่ “การข่มขืน” ก็จัดได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของมาตรการควบคุมผู้หญิงในสังคม ทั้งนี้ เพราะการข่มขืนเป็นการลงโทษผู้หญิงที่ไม่รู้จักระวังตัว ไม่อยู่ในที่อันเหมาะสมหรือขาดการคุ้มครองป้องกันจากผู้ชายผู้แข็งแรง (ไปไหนมาไหนคนเดียว) แน่่อนว่าคนที่ข่มขืนหญิงนั้นมิได้มีความตั้งใจดังกล่าว แต่ทว่าการโหมโฆษณาของสังคมต่อประเด็นการข่มขืนจะออกมาในทำนองนั้น ดังข้อกล่าวหาที่ว่า “เพราะผู้หญิงแต่งตัวยั่วยวน จึงทำให้ถูกข่มขืน” (กาญจนา แก้วเทพ, 2535, น. 41) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความสำนึกที่จะเปลี่ยนแปลงทั้งตัวเอง และเปลี่ยนแปลงโลก ดังนั้น เราจึงพบเห็นการเคลื่อนไหวที่จะปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมเรื่อง “ที่บ้าน” “ที่สาธารณะ” มาอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน โดยเฉพาะจากกลุ่ม

เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับ เรื่องเพศ ที่รู้จักกันในนาม “สตรีนิยม” (Feminism) ซึ่งแนวคิดนี้ ผู้วิจัยสนใจนำมาเป็นแนวคิดหลักในการศึกษาเรื่องผู้หญิงที่ยกกลางคืน

แนวคิดเรื่องการสื่อสารในชีวิตประจำวัน

แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวัน (everyday life) เป็นหนึ่งในแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสำนักวัฒนธรรมศึกษา สมสุข หินวิมาน (2548, น. 374-376) กล่าวเอาไว้ว่า “วัฒนธรรมศึกษา” (Cultural Studies) เป็นแนวคิดใหม่ที่ใช้ในการศึกษาการสื่อสารและวัฒนธรรม ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ผู้เขียนได้ตั้งคำถามที่น่าสนใจข้อหนึ่งว่า ทำไมจึงต้องศึกษาวัฒนธรรม และทำไมจึงต้องศึกษาวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาการสื่อสาร มีเหตุผลที่น่าสนใจประการหนึ่ง ก็คือ เหตุผลที่ว่า เหตุผลของความจำเป็นในการศึกษา “วัฒนธรรม” เป็นเหตุผลในโลกวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแวดวงนิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์ระดับสากล ที่นักวิชาการตะวันตกเริ่มขยายและหยิบยืมมุมมองทฤษฎีทางวัฒนธรรมมาใช้ในการวิเคราะห์กิจกรรมการสื่อสารของมนุษย์ ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา นักนิเทศศาสตร์ทั้งหลายเริ่มสนใจและเล็งเห็นอำนาจของการสื่อสาร นักวิชาการกลุ่มนี้จึงพยายามพัฒนาศาสตร์แห่งการสื่อสารนี้ ให้มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (inter-disciplinary) มากขึ้น ตัวอย่างเช่น การขยายมุมมองการสื่อสารเชิงวัฒนธรรมตามทฤษฎีจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรม (cultural imperialism theory) ทฤษฎีการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (intercultural communication theory) ทฤษฎีการอบรมบ่มเพาะของสื่อ (cultivation theory) และที่โดดเด่นมากในระยะหลังนี้ก็คือทฤษฎีสำนักรวัฒนธรรมศึกษาของอังกฤษ (British cultural studies)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว เมื่อสายความคิดทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้ เริ่มไหลเข้ามาสู่แวดวงวิชาการในสังคมไทย เราก็มักจะเริ่มเห็นงานวิจัยด้านการสื่อสารหลาย ๆ ชิ้น ที่หันเหความสนใจ และประยุกต์ทฤษฎีทางวัฒนธรรมศึกษา มาอธิบายปรากฏการณ์ของสื่อและสังคมมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า โลกวิชาการด้านนิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์กำลังมีแนวโน้มให้ความสำคัญในการพัฒนาแง่มุมทางวัฒนธรรมกันอย่างเป็นจริงเป็นจังมากขึ้น

ในส่วนของการที่ต่อแนวคิดเรื่อง “สื่อ” และ “การสื่อสาร” สำนักวัฒนธรรมศึกษาสนใจการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมและความหมาย ทัศนะหนึ่งของสำนักนี้จึงเกี่ยวพันกับ “สื่อ” และ “การสื่อสาร” ในฐานะเวทีของการผลิตความหมาย ในขณะที่การศึกษาด้านสื่อและการสื่อสารถูกครอบงำด้วยการพิจารณาเฉพาะสื่อมวลชน มาตั้งแต่ก่อนทศวรรษที่ 1960 ทั้งนี้ เนื่องจากทฤษฎีด้านนิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาในยุคนั้นได้ก่อรูปอยู่ในช่วงที่

สื่อมวลชนหลาย ๆ ประเภท กำลังมีบทบาทและอิทธิพลอย่างสูงในสังคมตะวันตก แต่นักวิชาการสำนักวัฒนธรรมศึกษากลับอธิบายว่า โดยเปรียบเทียบกันแล้ว สื่อมวลชนเป็นสื่อที่มีอายุน้อยมาก หรือถือกำเนิดมาเพียงราว 200 ปีเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน สื่อกิจกรรม สื่อกลุ่ม หรือสื่อเชิงวัฒนธรรม ซึ่งดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ดังนั้น นอกจากจะวิเคราะห์สื่อมวลชนต่าง ๆ แล้ว นักทฤษฎีสำนักนี้ยังขยายความสนใจไปยังการศึกษาสื่อประเภทอื่น ๆ ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มทางสังคม ร้านกาแฟ ไก่ชน เพลงพื้นบ้าน ของที่ระลึก การเดินทางท่องเที่ยว แฟชั่น ภาพถ่าย โปสเตอร์ ดารา เป็นต้น นอกจากนั้นนักนิเทศศาสตร์รุ่นก่อนที่เชื่อในทฤษฎีผลกระทบของสื่อ มักให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์ตัวสื่อหรือตัวสารอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจผลของสื่อ/สารที่ผู้ส่งสารกระทำต่อผู้รับสาร แต่ด้วยอิทธิพลของทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) และสำนักปรากฏการณ์นิยม (phenomenology) ทำให้นักวัฒนธรรมศึกษาขยายความสนใจจากตัวสื่อ/สารออกไป และผนวกความสนใจไปสู่เรื่องคุณค่า/ความหมายที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (construct) ในกระบวนการสื่อสารแต่ละวาระด้วย (สมสุข หินวิมาน, 2544, น. 406)

กาญจนา แก้วเทพ (2544ก) กล่าวในหนังสือศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา เอาไว้ว่า แนวทางการศึกษาของกลุ่มวัฒนธรรมศึกษานี้ จะเป็นไปตามการให้คำนิยาม “วัฒนธรรม” เชิงโครงสร้าง (Structural) ตามการจัดแบ่งประเภทของ John B. Thompson (1995) อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 24-27) กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงความหมายในเนื้อหาข่าวสารเข้ากับระบบโครงสร้าง/เศรษฐกิจ/การเมือง/สังคมที่เป็นอยู่ การวิเคราะห์นี้วางอยู่บนแนวคิดพื้นฐานที่ว่า กระบวนการสร้างความหมายเหล่านั้นล้วนแล้วแต่เป็นการต่อสู้ทางวัฒนธรรม (เนื่องจากมี cultures ที่เขียนด้วย “c” ตัวเล็กหลาย ๆ ตัว) ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมที่มีความขัดแย้งกัน หัวข้อที่กลุ่มวัฒนธรรมศึกษาแนววิพากษ์สนใจศึกษานั้นมีอย่างกว้างขวางครอบคลุมหลากหลายมาก และพื้นที่การสื่อสารสำคัญที่นักวิชาการกลุ่มนี้สนใจเป็นพิเศษคือ ปรากฏการณ์ของ “ชีวิตประจำวัน” (everyday life)

ในที่นี้ผู้วิจัยได้แบ่งแนวคิดเรื่องชีวิตประจำวัน ออกเป็น 3 ประเด็นย่อย ดังนี้

1. แนวคิดเรื่องสถานการณ์นิยม ของเออร์วิง กอฟฟ์แมน
2. แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวัน ของมิเชล เดอ เซร์โต
3. แนวคิดเรื่องการสื่อสาร การบริโภค และการสร้างอัตลักษณ์

แนวคิดเรื่องสถานการณ์นิยม ของเออร์วิง กอฟฟ์แมน

หนังสือเรื่อง The Presentation of Self in Everyday Life ของ Erving Goffman (1972 อ้างถึงใน โสภิตา วีรกุลเทวัญ, 2543, น. 5) มองตัวตน (self) ไม่ใช่สิ่งที่ตายตัวอยู่ในตัวแต่ ละปัจเจกบุคคล แต่ตัวตนเป็นกระบวนการทางสังคม เขาให้ความสนใจกับกระบวนการสร้าง ภาพลักษณ์ (the art of impression management) หมายถึงการจัดวางรูปแบบของพฤติกรรมในการ แสดงออกของมนุษย์ต่อสถานการณ์ทางสังคมต่าง ๆ เพื่อให้คู่ปฏิสัมพันธ์ยอมรับในตัวตนของ อีกฝ่ายหนึ่ง เขาเปรียบเทียบสถานการณ์ทางสังคมเหมือนกับเวทีการแสดงละคร ผู้แสดงเล่นไป ตามบทบาทและตรงกับความคิดหวังของผู้ชม เวทีการแสดงจึงเป็นฉากหน้า (front stage) ขณะเดียวกันในฉากหลัง (back stage) ตัวตนของผู้แสดงก็เปลี่ยนแปลงไป เช่นเดียวกับ สถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตจริงที่มนุษย์ต้องแสดงออก ซึ่งความเป็นตัวตน (social performer) ใน แบบต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามคู่ปฏิสัมพันธ์และขึ้นอยู่กับฉากทางสังคม (social scene) และ สถานการณ์ทางสังคม (social situation)

แม้ว่า Goffman จะใช้คำว่า ฉากหน้า และฉากหลัง หรือความเป็นส่วนตัว (private) กับสาธารณะ (public) ทว่าเขาไม่ได้ใช้ในนัยยะที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ หากแต่นัยยะที่เกี่ยวข้อง กับประสบการณ์ของมนุษย์ (experience of being) ที่มองเห็นและไม่สามารถมองเห็นได้ (Tseelon, 1997, p. 40 อ้างถึงใน โสภิตา วีรกุลเทวัญ, 2543, น. 5) Goffman ไม่ได้ต้องการจะชี้ว่า เมื่อแสดงออกต่อหน้าสาธารณะจะต้องเป็นตัวตนปลอม (false public) ขณะที่การแสดงออกในที่ ส่วนตัว คือตัวตนที่แท้จริง (True private) (Tseelon, 1997, p. 40 อ้างถึงใน โสภิตา วีรกุลเทวัญ, 2543, น. 6) แต่การจัดการต่อภาพลักษณ์เป็นไปเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรับรู้ในเวลาอันสั้นว่า ตนเอง เป็นใคร การรับรู้เกี่ยวกับตัวตนช่วยให้การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นมากขึ้น เพราะว่าตัวตนนั้นไม่ใช่สิ่งที่สามารถจะรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนนี้เองที่ทำให้อีก ฝ่ายหนึ่งรับรู้ได้ว่า บุคคลที่กำลังปฏิสัมพันธ์ด้วยคาดหวังสิ่งใด

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดในเรื่องการนำเสนอภาพลักษณ์ของ Goffman เพื่อเป็น เครื่องมือในการช่วยวิเคราะห์การแสดงออกของผู้หญิงที่วัยกลางคืนในการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้า คนอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในสถานบันเทิงยามค่ำคืน ฉากทางสังคมในการศึกษานี้คือผับ โดยมีผู้หญิงที่วัย กลางคืนและลูกค้าคนอื่น ๆ เป็นคู่ปฏิสัมพันธ์ การแสดงออกของผู้หญิงที่วัยกลางคืนจึง เปรียบเสมือนเป็นฉากหน้าในความหมายของ Goffman ขณะที่ฉากหลังของผู้หญิงคือ ประสบการณ์ในชีวิตที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดไปตามกาลเวลา ซึ่งฉากหลังนี้เอง เป็นที่มาของการจัดวางภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่วัยกลางคืน

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ สนใจศึกษาเรื่องเวลา/พื้นที่ (Time/space) เราอาจจะนำแนวคิดของกลุ่มสถานการณ์นิยม (Situationism) ที่มีนักวิชาการด้านสังคมวิทยาที่รู้จักกันดีคือ Erving Goffman (1963/1967 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2544ก, น. 587-588) มาใช้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเวลา/พื้นที่กับสื่อมวลชนได้ กลุ่มสถานการณ์นิยมจัดเป็นกลุ่มย่อยของนักวิชาการด้านสังคมวิทยาที่อยู่ในสำนักปรากฏการณ์นิยม และปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) แนวทางการศึกษาของกลุ่มนี้จะสนใจหน่วยการวิเคราะห์ระดับจุลภาค (Micro level) ที่ว่าด้วย “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล” (Interaction)

คำว่า “สถานการณ์” ในความหมายที่เป็นรูปธรรมที่สุดจะประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ ๆ ดังนี้คือ

- พื้นที่ (ที่ไหน)
- เวลา (เมื่อไร)
- ใคร (ผู้กระทำ)
- ทำอะไร (กิจกรรม)
- เกิดผลลัพธ์อะไร (เป้าหมาย/ผลที่เกิดขึ้น)

จากคุณลักษณะที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า มิติด้านเวลาและพื้นที่จะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของ “สถานการณ์” จากทัศนะพื้นฐานดังกล่าวนี้ สำนักสถานการณ์นิยมได้อธิบายว่า กิจกรรมของมนุษย์จะเป็นไปตามสถานการณ์ที่ถูกกำหนดด้วยกาลเทศะ เช่น การนั่งเงียบ ๆ (กิจกรรม) ในโบสถ์ (กาลเทศะ) จะเป็นเรื่องปกติ แต่หากเป็นการนั่งเงียบ ๆ ในระหว่างงานเลี้ยงอาหารค่ำ ก็จะเป็นเรื่องผิดปกติผิดสถานการณ์ ดังนั้น “สถานการณ์” จึงมิใช่เรื่องการกระทำตามอำเภอใจหรือเป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคล หากแต่เป็นเรื่องที่สังคมสร้างข้อตกลง ในการยอมรับร่วมกัน ตัวอย่างเช่น การทำพิธีในคริสต์ศาสนาจะมีข้อตกลงว่าต้องเงียบ แต่ในการฟังพระสวด ในพุทธศาสนา อาจจะคุยกันได้ ส่วนตัวอย่างสถานการณ์นอกบ้านตอนกลางคืนของผู้หญิงกับผู้ชายในสังคมไทยนั้น สำหรับผู้ชายจะถือเป็นเรื่องปกติธรรมดา ต่างกับผู้หญิงซึ่งจะเป็นเรื่องผิดวิสัยสตรีที่ติงาม เป็นต้น “สถานการณ์” ตามการนิยามของสำนักสถานการณ์นิยมจึงประกอบด้วย

- บทบาท/กิจกรรมของแต่ละบุคคลที่จะกระทำไปตามบทบาทของตนเอง
- การให้คำนิยามว่า “กำลังเกิดอะไรขึ้นในขณะนั้น” ที่เรียกว่า “การนิยามสถานการณ์” (Definition of situation) เช่น เมื่อผู้ที่เป็นแขกเผลอหน้าเข้าไปในบ้าน และเห็นคนในบ้านกำลังร้องไห้อยู่ แขกก็ต้องนิยามว่า “มีเหตุการณ์ที่ไม่ดีเกิดขึ้น” เป็นต้น

- ในทุก ๆ สถานการณ์ จะต้องมีการจัดลำดับวาระ (agenda) ว่าจะทำกิจกรรมอะไรก่อน/หลัง

- เมื่อบุคคลเปลี่ยนสถานการณ์ ก็จะเปลี่ยนแปลงบทบาทตามไปด้วยให้เข้ากับเวลา และสถานที่ การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ การเปลี่ยนเครื่องแต่งกายรวมทั้งการเปลี่ยนบุคลิกภาพ สามีภรรยาที่อยู่ใน “สถานการณ์ที่บ้าน” จะมีบทบาทอย่างหนึ่งคือเป็นสามีภรรยา แต่เมื่อเข้าไปอยู่ในสถานการณ์ที่ทำงาน ก็ต้องเปลี่ยนบทบาทไปเป็น “เจ้านาย/ลูกน้อง” เป็นต้น

- นอกจาก “สถานการณ์” จะเป็นตัวเปลี่ยน “บทบาทของบุคคล” แล้ว “บุคคล” เอง ก็ยังสามารถจะเปลี่ยน “สถานการณ์” ได้ด้วย หากแต่อาจจะต้องค่อย ๆ กระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ตัวอย่างเช่น เจ้านายที่เปลี่ยนบรรยากาศของที่ทำงานให้อบอุ่นเป็นกันเองเหมือนกับอยู่ภายในบ้าน เป็นต้น

- มีหลักการที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง “สถานการณ์” กับ “บทบาท” ว่า โดยทั่วไปแล้ว ในสถานการณ์หนึ่ง ๆ เรามักจะแสดงบทบาทเดียว และเป็นการยากที่จะเล่นหลาย ๆ บทบาทในสถานการณ์เดียว ตัวอย่างเช่น ผู้จัดการภัตตาคารจะพบว่า การไปนั่งกินอาหาร (ในบทบาทลูกค้า) ในภัตตาคารของตัวเองนั้นเป็นเรื่องยาก หรือหมอมักจะไม่อาจจะทำตัวพักผ่อนตามสบายได้ หากว่ายังต้องอยู่ในบริเวณโรงพยาบาล เพราะ “ถ้าเป็นที่เก่าเวลาเดิม” ก็ยังต้อง “เล่นบทเดิม ๆ” อยู่นั่นเอง (on their own time, own space, own role) เพราะฉะนั้น จะเป็นการง่ายกว่าถ้ามีการ “เปลี่ยนสถานการณ์” จะทำให้ “เปลี่ยนบทบาท” ได้ง่ายขึ้น (New situation, New behavior)

ในการวิเคราะห์การสื่อสารกับการต่อสู้เพื่อสร้างความหมายของผู้หญิงที่วอกกลางคืน ผู้วิจัยให้ความสนใจเกี่ยวกับกิจกรรมของมนุษย์ที่จะเป็นไปตามสถานการณ์ที่ถูกกำหนดด้วยกาลเทศะ เพราะมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่รู้จักปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสื่อสารกันในโอกาสต่าง ๆ อยู่เป็นนิจ ฉะนั้นในการที่เราจะทำความเข้าใจถึงกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ ก็จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในเรื่องสถานการณ์กับบทบาทที่เปลี่ยนไปด้วย

แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวัน ของมิเชล เดอ แซร์โต

ทฤษฎีสำนักวัฒนธรรมศึกษา ยังมีแนวคิดที่มีประเด็นศึกษาใกล้เคียงกับงานศึกษาของผู้วิจัย คือ แนวคิดเรื่องชีวิตประจำวัน (everyday life) เนื่องจากผู้วิจัยกำลังศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารกับการต่อสู้เพื่อสร้างความหมายของผู้หญิงที่วอกกลางคืน โดยมีความคิดว่าการที่วอกกลางคืนถือเป็น “วัฒนธรรม” ประเภท “ชีวิตวัฒนธรรม” (lived culture) กล่าวคือ การสื่อสารเป็น

อีกกิจกรรมที่ดำรงอยู่ในการใช้ชีวิตของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากจุดยืนของสำนักวัฒนธรรมศึกษาได้ขยายนิยามของวัฒนธรรมว่าไม่ได้จำกัดวงอยู่เฉพาะแต่ศิลปะชั้นสูง หากแต่ใช้คำอธิบายของเรย์มอนด์ วิลเลียมส์ว่าวัฒนธรรมยังรวมถึงแม้แต่สิ่งที่เป็นปกติธรรมดา (cultural is ordinary) และดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน (everyday life) หรืออีกนัยหนึ่ง อะไรก็ตามที่พวกเราสวมใส่ ได้ยิน ได้ดู ได้กิน ประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือความสัมพันธ์ใด ๆ ที่เราสานต่อกับผู้อื่นในสังคม เช่น การดูภาพยนตร์ ฟังเพลง ดูละครโทรทัศน์ ซ้อมปิ้ง กินอาหารฟาสต์ฟู้ด เชียร์ฟุตบอล ชุบชิบ นินทา เล่นไพ่ ดูดวงชะตา วาดภาพตามกำแพง (graffiti) ดุมวยปล้ำ การทำผมที่ร้านเสริมสวย (Turner, 1990 อ้างถึงใน สมสุข หินวิมาน, 2548, น. 379) หรือแม้แต่การท่องเที่ยวในสถานบันเทิงยามค่ำคืน เป็นต้น

นักวัฒนธรรมศึกษาอธิบายว่า ชีวิตประจำวัน มิได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นโดยสังคม (socially constructed) ชีวิตประจำวันเป็นเวทีที่วัฒนธรรม และอุดมการณ์หลากหลายมาปฏิสัมพันธ์และต่อสู้/ต่อรองกัน ดังนั้น พวกเขาจึงพยายามวิเคราะห์ว่า ส่วนใดในชีวิตประจำวันที่สังคมหรือโครงสร้าง (structure) เข้ามากำหนด และส่วนไหนที่เป็นอำนาจของปัจเจก (agency) ในการพยายามดิ้นรนต่อสู้อยู่กับโครงสร้าง (สมสุข หินวิมาน, 2548, น. 432-433) เช่น ปรากฏการณ์ทางสังคม-วัฒนธรรมของสังคมสมัยใหม่ที่ น่าสนใจเรื่องหนึ่ง คือ การใช้ชีวิตกลางคืนตามสถานบันเทิงต่าง ๆ ของผู้หญิง ในเวลากลางวัน หรือเวลางานเธอจะอยู่ในกฎระเบียบของสังคมที่ตั้งไว้ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายหรือการแสดงออกต่าง ๆ ด้านหนึ่งอธิบายว่า ผู้หญิงยามอยู่ภายใต้กฎกติกาของโครงสร้างสังคม แต่อีกด้านหนึ่ง ชีวิตในเวลากลางคืน เธออาจจะนิยมการเที่ยวในสถานบันเทิง และปลดปล่อยตัวเองอย่างเต็มที่ด้วยการแต่งกาย และการแสดงออกอย่างที่เธอต้องการ และไม่สามารถปฏิบัติได้ในเวลากลางวัน ก็คือส่วนที่ปัจเจกพยายามที่จะมีอำนาจเข้าไปต่อรองกับกฎเกณฑ์ของสังคม ชีวิตกลางคืนของพวกเขาที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับชีวิตในตอนกลางวัน เพราะเป็นโลกหนึ่งที่พวกเขาสามารถสื่อสาร และแสดงออกซึ่งอีกหนึ่ง “ตัวตน” หรือประกอบสร้างอัตลักษณ์ (identity) ที่ไม่สามารถแสดงออกในช่วงเวลาปกติขึ้นมา ช่วยเติมเต็มให้กับชีวิตในช่วงเวลาสั้น ๆ เพื่อกลับไปสู่โลกแห่งความเป็นจริงในวันรุ่งขึ้น

ถ้าการตระหนักในตัวตนคือการบูรณาการทฤษฎีเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของเฟมินิสต์ “ทฤษฎีใดก็ตามที่ปฏิเสธตัวตนของผู้หญิง เท่ากับเป็นการขัดขวางการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมที่ชายเป็นใหญ่ เพราะการปฏิเสธตัวตนของผู้หญิงคือการปฏิเสธการดำรงอยู่ของแก่นแท้ในการต่อต้านโครงสร้างเหล่านั้น”

มุมมองที่กล่าวมา สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการฝรั่งเศสที่ชื่อ Michel de Certeau (1987) ผู้นำทางความคิดต่อประเด็นเรื่องชีวิตประจำวัน ของสำนักวัฒนธรรมศึกษา ในงานเขียนเรื่อง “The Practice of Everyday Life” เดอ แซร์โต ปฏิเสธทัศนะของ ธีโอดอร์ อัดอร์โน และกลุ่มนักวิชาการสำนักแฟรงค์เฟิร์ตที่ว่า วัฒนธรรมมวลชนจะกำกับจิตสำนึกและความคิดของผู้คนจนตกเป็นเหยื่อของระบบ โดยเขากล่าวว่าในมิติของการผลิต เราอาจจะถูกกำหนดโดยโครงสร้างค่อนข้างมาก แต่ในมิติของการบริโภคในชีวิตประจำวันแล้ว ผู้คนสามารถเข้าไปต่อรอง/ต่อสู้/ปฏิเสธอำนาจของโครงสร้างที่พยายามเข้ามากำหนดพวกเขาได้ ทั้งนี้ สำหรับผู้คนที่ไปแล้ว การบริโภคถือเป็นการผลิตในขั้นที่สอง อันหมายความว่า การบริโภคจะเปิดโอกาสให้ผู้คนที่ได้ผลิต/ประกอบสร้างความหมายใหม่ ๆ ขึ้นมา และความหมายดังกล่าวก็สามารถจัดกระจายอยู่ทุกหนทุกแห่ง แม้ว่าเราจะมองไม่เห็นกระบวนการดังกล่าวก็ตาม ตัวอย่างที่ เดอ แซร์โต หยิบยกขึ้นวิเคราะห์ได้อย่างน่าสนใจก็คือ การเช่าห้องและตกแต่งห้องใน อพาร์ทเมนต์ เขาตั้งข้อสังเกตว่า ในมิติของการเช่าห้อง อำนาจของผู้เช่าค่อนข้างมีน้อยและไม่สามารถต่อรองกับเจ้าของอพาร์ทเมนต์ได้มากนัก แต่ในระดับของการบริโภคหรือการตกแต่งห้องหลังจากจ่ายค่าเช่าห้องไปแล้ว เป็นอำนาจของปัจเจกที่จะเข้าไปต่อรองกับโครงสร้างได้ว่า เราจะตกแต่งห้องอย่างไร ย้ายข้าวของในห้องพักไปไว้ในตำแหน่งใด จัดแต่งหรือหาภาพแบบไปไหนมาติดฝาผนังห้อง เป็นต้น ดังนั้น การบริโภคในชีวิตประจำวันของเรา จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการเมืองระดับจุลภาค (micro-politics) ที่ทำให้ชีวิตของเรามีความหมายสมบูรณ์ขึ้น และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ย่อนแอสามารถมีชัยชนะเหนือผู้มีอำนาจมากกว่า (victory of the weak over strong) (สมสุข หินวิมาน, 2548, น. 433) เมื่อนักวัฒนธรรมศึกษาขยายทัศนะของ เดอ แซร์โต ออกไป พวกเขา ก็อธิบายว่า ในขณะที่มีการผลิตนั้น โครงสร้าง/สังคมอาจมีกลยุทธ์ (strategies) มากมายที่จะเข้ามากำหนดตัวเรา แต่ในมิติของการบริโภควัฒนธรรมเป็นเสมือนการเปิดพื้นที่ให้เรา มีกลวิธี (tactics) ทำทลายกลยุทธ์ต่าง ๆ ของโครงสร้างเหล่านั้น ตัวอย่างเช่น แม้ผู้หญิงจะอยู่ภายใต้โครงสร้างอำนาจที่ผู้ชายมีสภาพด้อยกว่าผู้ชาย แต่ผู้หญิงหาได้จำนนไม่ ในทางกลับกัน ผู้หญิงกลับพยายามที่จะดิ้นรนต่อสู้เพื่อปลดแอกตัวเองโดยใช้ตัวตนของเพศหญิง (female agency) ในการต่อรองกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย (Aud Talle, 1998, p. 36, อ้างถึงใน โสภิตา วีรกุลเทวัญ, 2543, น. 8) เมื่อเกิดสถานการณ์เข้าตาจน ผู้หญิงเลือกใช้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเซ็กส์ ซึ่งถือเป็นเรื่อง que ผู้หญิงถูกคุกคามมากที่สุด มาเป็นอาวุธในการต่อรองและสร้างสถานภาพใหม่ที่เหนือกว่า แม้จะเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะก็ตาม

แนวคิดเรื่องการสื่อสาร การบริโภค และการสร้างอัตลักษณ์

การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ (identity) เป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกและสังคม ในแง่หนึ่งอัตลักษณ์เป็นมิติด้านในของอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเกี่ยวกับตัวเราที่มักเปลี่ยนแปลงไปได้จากการผูกยึดตัวเรากับโลกรอบตัว ส่วนในอีกแง่หนึ่ง อัตลักษณ์ คือความเป็นปัจเจกที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับสังคม กล่าวคือ ตัวเราถูกกำหนดบทบาทหน้าที่จากสังคมอย่างไร (อภิญา เพ็องฟูสกุล, 2546, น. 5-6)

Hall (อ้างถึงใน อภิญา เพ็องฟูสกุล, 2546, น. 66-67) กล่าวว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่อะไรก็ตามที่ตายตัวต่อเนื่อง แต่เป็นบางอย่างที่ถูกสร้างขึ้นและจะอยู่ในรูปของกระบวนการ “กลายเป็น” (becoming) ที่ไม่เคยมีลักษณะสมบูรณ์แบบ อัตลักษณ์เป็นกระบวนการผลิต (production) มากกว่ามรดกตกทอดหรือ เป็นผลจากสภาพแวดล้อม ยิ่งกว่านั้น แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่มีลักษณะหนึ่งเดียว โดดเดี่ยวถูกแทนที่ด้วยแนวคิดที่ว่าอัตลักษณ์สามารถมีได้มากมายและยังคงหลากหลาย มีลักษณะที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้อีกด้วย นอกจากนี้ Hall ยังกล่าวอีกว่าอัตลักษณ์เป็นคำถามที่เกี่ยวกับการใช้ข้อมูลทางภาษาและวัฒนธรรมในกระบวนการที่อัตลักษณ์ “กลายเป็น” มากกว่าที่ “เป็นอยู่” แม้ว่าอัตลักษณ์จะเป็นสิ่งที่เราคิดว่าเราเป็นใคร หรือเราคิดว่าเรามาจากไหน และเรากำลังจะไปไหน อัตลักษณ์มักเป็นเรื่องราวที่เล่าถึงกระบวนการที่เราเป็นตัวตนในทุกวันนี้ได้อย่างไร ในความหมายนี้ Hall ชี้ว่าอัตลักษณ์เป็นเรื่องของรากเหง้าพื้นฐานดั้งเดิม (roots) น้อยลง แต่กลายเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีทางในการกลายเป็นตัวตนมากขึ้น

ปฏิบัติการการกลายเป็นปัจเจกชน (individuation) ผ่านการบริโภคสิ่งของและความหมายต่าง ๆ เพื่อประกอบสร้างเป็นเรื่องราวหรือเรื่องเล่าของตนเอง (narrative of oneself) กำลังเป็นปรากฏการณ์ที่แพร่หลายและระบอบในทั่วทุกสังคม ทั้งนี้เป็นผลลัพธ์จากปัจจัยหลักหลายประการที่เสริมแรงผลักดันซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องสิทธิพลเมือง ความเป็นเจ้าของประเทศ ในระบอบประชาธิปไตยโดยถือสิทธิเลือกตั้งหนึ่งสิทธิหนึ่งเสียง ระบบการแบ่งงานกันทำอย่างเข้มข้น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ทำให้คนในสังคมเป็นอิสระต่อกันมากขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพากันเองเหมือนในอดีตเพราะรัฐและสังคมได้จัดตั้งองค์การบริหาร และบริการความต้องการของแต่ละปัจเจกไว้ครบรอบด้าน ชีวิตแบบตัวคนเดียว โดยคน ๆ เดียว เพื่อคน ๆ เดียวจึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้และสมบูรณ์พร้อมมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน โดยเฉพาะโลกแห่งการบริโภคซึ่งถือได้ว่าเป็นเสาหลักค้ำจุนชีวิตแบบตัวคนเดียว ที่สนองทั้งสินค้าเพื่อการยังชีพและยังความหมายให้กับชีวิตและการดำรงอยู่ (นันทวัฒน์ ฉัตรอุทัย, 2547, น. 14)

เมื่อการบริโภคกลายเป็นอีกฐานรากหนึ่งซึ่งพยุ่งชีวิตของผู้คนในปัจจุบันไว้ แบบแผนหรือชุดของการบริโภค (consumption scheme) จึงกลายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมา สำหรับบางคนบางกลุ่มแล้วแบบแผนการบริโภคก็เป็นไปอย่างหลวม ๆ แต่ทั้งนี้ก็ยังคงดำเนินไปตามแบบแผนหรือชุดความหมายบางอย่างที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่าเรื่อง “ฉันเป็นใคร” หรือ “ฉันมีรสนิยมแบบไหน”

ในแวดวงการตลาดวิเคราะห์ว่า ปัจจุบันการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอย่างเป็นแบบแผนมากกว่าที่จะเกิดขึ้นอย่างสะกด (random) แบบแผนการกินอยู่หลับนอนอาจจะไม่ได้บอกเจ้าตัวว่าตัวเองเป็นใคร แต่สิ่งหนึ่งที่บอกแน่นอนคือเจ้าตัวควรจะมีกินจะอยู่ จะเที่ยวอย่างไร ควรใช้อะไร อย่างไร และที่ไหน ฯลฯ นอกจากการกินอยู่หลับนอนจะมีลักษณะของการกำหนดคร่าว ๆ ไว้ล่วงหน้าแล้ว แบบแผนการกินอยู่หลับนอนยังมีความเชื่อมโยงกันอีกด้วย เช่น ถ้าฟังเพลงประเภทหนึ่งควรจะมีแนวโน้มในการเลือกเข้าร้านเหล้าตอนกลางคืนแบบไหน ซึ่งค่อนข้างสอดคล้องกัน (นันท์วัฒน์ ฉัตรอุทัย, 2547, น. 15)

ไมค์ ฟีเธอร์สโตน (Mike Featherstone, 1991 อ้างถึงใน นันท์วัฒน์ ฉัตรอุทัย, 2547, น. 15-16) กล่าวถึง “lifestyle” ไว้ที่น่าสนใจว่า ในปัจจุบันนี้ คำว่า “lifestyle” ยังคงมีความคลุมเครืออยู่มาก ถึงแม้ในทางสังคมวิทยาจะจำกัดความหมายของ lifestyle ไว้ค่อนข้างตายตัวว่าหมายถึง “แบบชีวิตซึ่งแตกต่างและเป็นของเฉพาะกลุ่มสถานะ” ทว่าภายใต้การบริโภคในสังคมร่วมสมัย lifestyle ได้กินความไปถึง ลักษณะแห่งปัจเจกภาพ (individuality) การแสดงออกซึ่งตัวตน (self expression) และ สำนึกแห่งตัวตน เรื่องความโก้เก๋ (a stylistic self-consciousness) ในแง่นี้ ร่างกายของเรา เสื้อผ้า การพูดจา กิจกรรมยามว่าง การเลือกที่จะกินหรือดื่มสิ่งใด บ้าน รถ หรือทางเลือกสำหรับการพักผ่อนในวันหยุด ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ได้กลายมาเป็นดัชนีชี้วัดถึง รสนิยมส่วนบุคคล และสำนึกเรื่องแบบแผนในการบริโภคหรือในการเป็นเจ้าของวัตถุต่าง ๆ ปัจจุบันจึงเป็นยุคสมัยที่แตกต่างอย่างยิ่งจากช่วงทศวรรษที่ 1950 หรือยุคแห่งการบริโภคแบบมวลชน เพราะในปัจจุบันนี้ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในเรื่องของแนวคิดและเทคโนโลยีการผลิต การแบ่ง กลุ่มตลาด รวมถึงความต้องการของผู้บริโภค ผู้ซึ่งปรารถนาสินค้าที่หลากหลาย เราจึงกำลังย่างก้าวเข้าสู่สังคมที่คนกลุ่มต่าง ๆ เริ่มปรับใช้ และส่งผ่านแบบแผนการดำเนินชีวิตข้ามกลุ่มมากยิ่งขึ้น (Bocock, 1993, pp. 30-31 อ้างถึงใน นันท์วัฒน์ ฉัตรอุทัย, 2547, น. 16)

บูร์ดิเยอ อธิบายว่า รสนิยม (Taste) ทำงานทั้งในแง่การจัดจำแนก และถูกจัดจำแนก โดยผู้จัดจำแนกประเภท ดังนั้น องค์ประธานทางสังคม (social subjects) จึงถูกจำแนกออกเป็นประเภทจากแบบแผนการจัดจำแนกของตน แบ่งแยกตัวเองออกให้โดดเด่น (distinction) กว่าคนอื่น ด้วยคุณค่าที่ตัวสร้างขึ้นจากข้อต่างระหว่างความงามกับความอัปลักษณ์ และระหว่าง

สิ่งที่ดีที่สุดกับความหยาบซ้ำสามานย์ Pierre Bourdieu (1979, pp. 2-3 อ้างถึงใน นันทวัฒน์ ฉัตรอุทัย, 2547, น. 21)

สมรภัทร์ ชัยสิงห์กานานนท์ (2538 อ้างถึงใน นันทวัฒน์ ฉัตรอุทัย, 2547, น. 6-7) ศึกษาและทำความเข้าใจปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงมาสู่วัฒนธรรมบริโภคนิยมของสังคมไทยผ่านการศึกษาค้นคว้าทางความหมายของคำ “รสน” และสภาพการณ์ที่คนในสังคมไทยให้ความสำคัญแก่ “รสนิยม” หรือคุณสมบัติของบุคคลในการเลือกบริโภคและครอบครองสิ่งของที่ตนเห็นว่างาม (เฉพาะกรณีของการแต่งกาย) ในฐานะสื่อภาษาที่จะบอกให้คนอื่นในสังคมเข้าใจตัวตนของปัจเจกบุคคลและตำแหน่งทางสังคมที่ปัจเจกนั้นดำรงอยู่

คำว่า “รสน” ได้เปลี่ยนความหมายเป็นคุณสมบัติของบุคคลในการรู้คุณค่าเชิงสุนทรียภาพของวัตถุและเกิดความคิดเรื่อง “กุสุมรสน” ขึ้นในกลุ่มผู้มีการศึกษาและคนชั้นสูงของไทยเมื่อประมาณ 60 ปีที่ผ่านมาเอง (นับจนถึง พ.ศ. 2538) ทั้งนี้ เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมครั้งใหญ่และรุนแรงที่สุด นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ในด้านหนึ่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองเท่ากับเป็นการปรับโครงสร้างลำดับชั้นและข้อกำหนดเรื่องฐานันดร สิทธิในการเข้าสู่ทรัพยากรและอำนาจของคนในสังคมผ่านทางการศึกษาและบังคับใช้กฎหมาย ผลก็คือลำดับชั้นทางสังคมเริ่มปรับรูปแบบจากเดิมที่แบ่งแยกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามชาติกำเนิด มาเป็นการแบ่งแยกกันด้วยการศึกษา หน้าที่การงาน และเงินตราตามอุดมการณ์ชีวิตแบบเสรีประชาธิปไตย ซึ่งกลุ่มชนชั้นสูงเดิมของไทยก็พยายามที่จะพัฒนาเงื่อนไขและเส้นแบ่งทางชนชั้นเพื่อดำรงสถานะ “ความเป็นกลุ่มคนเฉพาะ” นั่นคือ กลุ่มชนชั้นสูงซึ่งมีวิถีชีวิตที่ “สูงกว่า” “ละเมียดละไมกว่า” และ “ดีกว่า” กลุ่มคนอื่น ๆ ในสังคมที่ถึงแม้จะมีทรัพย์สินเงินทองมากกว่าเพียงใดแต่ก็จะถูกกลุ่มชนชั้นสูงเดิมผลิตคำอธิบายและคำเรียกเช่น “เศรษฐีใหม่” ซึ่งมีนัยว่าทรัพย์สินเงินทองนั้นไม่สำคัญเท่าแบบแผนพฤติกรรม ค่านิยมประเพณี ชาติกำเนิดที่กลุ่มชนชั้นสูงครอบครองอยู่ ในแง่นี้ “การมีรสนิยม” จึงถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะที่เป็น อุดมคติ (Ideal) ใหม่ในการจัดลำดับและแบ่งกลุ่มทางสังคม (สมรภัทร์ ชัยสิงห์กานานนท์, 2538, น. 7)

“รสนิยม” ช่วยเปิดเผยให้เห็นตรรกะสำคัญของการบริโภค นั่นคือ การจัดจำแนกกลุ่มคนตามความสามารถในการเลือกบริโภคสินค้าต่าง ๆ การเลือกเที่ยวในสถานบันเทิงยามค่ำคืนของผู้หญิงก็เป็นอีกเวทีหนึ่งซึ่งเกิดกระบวนการในการตัดสินคุณค่าของการเลือกทำกิจกรรมยามว่างแบบใดอันนำไปสู่การจำแนกกลุ่มเพศสภาวะของคนออกตามสถานที่ที่เลือกไปเที่ยว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีงานวิจัยของไทยชิ้นใดที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับผู้หญิงกับการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะในกรณีของการทำกิจกรรมยามว่างด้วยการเที่ยวกลางคืน แต่พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นงานศึกษาเกี่ยวกับชีวิตกลางคืน (Nightlife) โดยผู้วิจัย ได้แบ่งงานวิจัยเป็นหมวด ดังต่อไปนี้

1. งานวิจัยกลุ่มมานุษยวิทยา
2. งานวิจัยกลุ่มสังคมวิทยา
3. งานวิจัยกลุ่มสตรีศึกษา

งานวิจัยกลุ่มมานุษยวิทยา

ในกลุ่มมานุษยวิทยา เท่าที่สืบค้นพบว่าเป็นงานศึกษาฉบับในฐานะของพื้นที่ทางสังคมเพื่อการบริโภคดนตรีและการต่อยอดตัวตนทางวัฒนธรรมของลูกค้ำที่มาใช้บริการ

งานที่จะกล่าวถึง คือ ร้าน “Saxophone Pub & Restaurant” : รสชาติทางดนตรีกับตัวตนและพื้นที่ทางวัฒนธรรม โดย นันทวัฒน์ ฉัตรอุทัย (2547) เป็นงานศึกษาการบริโภคดนตรีบลูส์&แจ๊ส ภายในแซ็คโซโฟนคลับแอนด์เรสตอรองต์ เพื่อตอบคำถามว่า 1) ลูกค้ำในคลับแซ็คโซโฟนเป็นใคร 2) พวกเขามีเป้าหมายอะไรในการไปสังสรรค์และฟังเพลงที่คลับแซ็คโซโฟน และ 3) ทั้งหมดสะท้อนนัยทางสังคม-วัฒนธรรมอะไรแก่เราบ้าง โดยศึกษาผ่านแนวคิดเรื่องรสนิยม (Taste) และการบริโภควัฒนธรรม (Cultural consumption) โดยมีข้อสมมุติฐานว่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนในสถานบันเทิงประเภทต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับรสนิยมและแบบแผนการใช้ชีวิต

ผลจากการศึกษาพบว่า ลูกค้ำในแซ็คโซโฟนคลับเป็นกลุ่มคนที่ชอบฟังเพลงโดยเฉพาะเพลงบลูส์หรือเพลงแจ๊สหรืออีกนัยหนึ่งคนกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับดนตรีบลูส์&แจ๊ส เกือบทั้งหมดตั้งใจมาฟังเพลงและสังสรรค์กับกลุ่มเพื่อนที่ชอบฟังเพลงหรือรู้จักเพลงบลูส์&แจ๊ส ด้วยเหตุผลว่า คลับแซ็คโซโฟนมีการแสดงดนตรีบลูส์&แจ๊สที่ดีที่สุดมากแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ และมีการแสดงสดทุกวัน สำหรับนัยทางสังคม-วัฒนธรรมของตัวคลับและคนไปเที่ยวคลับแซ็คโซโฟนนั้น พบว่า นอกจากคลับแซ็คโซโฟนจะทำหน้าที่เหมือนสถานบันเทิงอื่นในฐานะของที่สังสรรค์ยามราตรีของคนเมืองแล้ว คลับแซ็คโซโฟนยังเป็นพื้นที่เพื่อการสำแดงออกถึงตัวตนทางวัฒนธรรมของผู้คน ซึ่งมีจุดร่วมอยู่ที่รสนิยมทางดนตรีผ่านการบริโภคดนตรีบลูส์&แจ๊สสด ๆ ร่วมกันในลักษณะของการบริโภควัฒนธรรมแบบรวมหมู่ (collective cultural consumption) ซึ่ง

สามารถกระตุ้นและปลูกฝังอารมณ์ความรู้สึกร่วมของทั้งคนเล่นและคนฟังให้หลังไหลพรุ้งพรูออกมาหลอมรวมกัน

ผู้วิจัยสามารถนำงานชิ้นนี้ไปเป็นฐานเปรียบเทียบเพื่อศึกษาในเรื่อง “การสื่อสารกับการต่อสู้เพื่อสร้างความหมายของผู้หญิงที่ยกกลางคืน” โดยศึกษาผ่านงานศึกษาและแนวคิดเกี่ยวกับการทำงาน และการบริโภคความสำราญ (leisure) ในสังคมสมัยใหม่ เรื่องของเวลานั้นก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมปัจจุบันอย่างรุนแรง เมื่อระบบการทำงานสมัยใหม่ได้สถาปนาตัวเองขึ้นทำให้เกิดการแบ่งแยกเวลาและกิจกรรมของชีวิตขาดออกจากกันระหว่างช่วงชีวิตในเวลาทำงาน (work time) และช่วงชีวิตนอกเวลาทำงาน (non-work time) โดยหลักการก็คือ ในช่วงเวลาทำงานนั้นต้องทำงานอย่างเต็มที่เพียงอย่างเดียวจึงก่อให้เกิดความตึงเครียด ระบบการทำงานจึงปลดปล่อยมนุษย์ให้ไปสลายหรือผ่อนคลายความตึงเครียดในช่วงเวลาดังกล่าวหรือที่เรียกว่า ช่วงเวลาแห่งการพักผ่อนแสวงหาความสำราญ (leisure time) นั่นเอง

นอกจากนั้นก็ยังมีความเรื่องของการเลือกบริโภค ที่ได้กลายมาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่มนุษย์ในสังคมนำมาใช้ในการจัดจำแนกแบ่งกลุ่มคนออกตามลักษณะการเลือกบริโภคสินค้าและบริการ รวมถึงประสบการณ์ต่าง ๆ โดยมีนัยของลำดับชั้นการบริโภคที่สูงต่ำไม่เท่ากัน การเลือกบริโภคจึงมีนัยของการเลือกสังกัดกลุ่มทางสังคมด้วย ผู้หญิงจำนวนหนึ่งที่เลือกบริโภคความสำราญ ด้วยการที่ยกกลางคืนในสังคมไทย จึงมักถูกสังคมมองว่าเป็น “ผู้หญิงไม่ดี”

งานชิ้นนี้ยังเปิดประเด็นเรื่อง ผับ : เสียงดนตรี และกิจกรรมทางสังคมยามราตรี ด้วยเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในปัจจุบันทำให้ “ผับ” กลายเป็นสถานที่ที่มีที่ทางเฉพาะตัวในสังคมและกลายเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของคนบางกลุ่มในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มนักเที่ยว นักท่องเที่ยว

งานวิจัยกลุ่มสังคมวิทยา

สำหรับกลุ่มสังคมวิทยา เท่าที่สืบค้นพบว่าเป็นงานศึกษาสถานบริการประเภทผับ และดิสโก้เทค โดยแบ่งออกไปได้อีกเป็น 2 ประเด็นย่อย ประเด็นแรก ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นกับดิสโก้เทคว่าดิสโก้เทคมีอิทธิพลอย่างไรต่อวัยรุ่นบ้าง ส่วนประเด็นที่สอง ศึกษาเรื่องทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครอง และกลุ่มวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง ต่อการเที่ยวเตร่ในสถานบริการดิสโก้เทคของวัยรุ่น

สามารถให้วัยรุ่นปลดปล่อยอารมณ์ออกมาได้ตามใจคิด เพราะสถานที่เช่นนี้เปรียบเสมือนโลกของเขาที่มีทั้งเสียงเพลงดังกระหึ่ม เป็นที่รวมของคนวัยเดียวกันได้มาพบปะเฮฮาสนุกสนานร่วมกัน

คนทั่วไปในสังคมคิดว่าพฤติกรรมกาเที่ยวกลางคืนนั้น จัดเป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมแก่วัยของเยาวชน นอกจากนี้พฤติกรรมดังกล่าวยังนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาการใช้ยาเสพติด การดื่มสุราจนเป็นเหตุของการเกิดการทะเลาะวิวาท และการขาดสติจากการดื่มสุรา นี้เองเป็นผลให้หญิงสาวบางรายถูกล่อลวงไปทำมีดมีรัย นอกจากนี้สถานบันเทิงกลางคืนยังเป็นต้นกำเนิดของอาชีพต่าง ๆ ที่ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม เช่น โสเภณี นายหน้า ค้าประเวณี พฤติกรรมกาเที่ยวกลางคืนยังเป็นเสมือนการบั่นทอนของชีวิต เป็นอันตรายต่อสุขภาพของตน

เมื่อมองจากสังคมภายนอก สถานบันเทิงแห่งนี้เปรียบเสมือนสิ่งฟอนพะเป็นกาฝากของสังคม ซึ่งมุมมองดังกล่าวนี้เป็นมุมมองของคนภายนอกที่มองเข้ามา เป็นการมองที่ทักท้อตามสายตาที่เห็น แต่เมื่อถามกลุ่มวัยรุ่นที่มาเที่ยวสถานที่นี้เป็นประจำ กลับได้รับคำตอบที่ตรงกันข้าม คือ การนิยมเที่ยวกลางคืนของวัยรุ่นเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งที่วัยรุ่นนิยมกระทำกัน เพราะสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งการกระทำดังกล่าวก็ได้สร้างความเสียหายใด ๆ ให้เกิดขึ้น ดังนั้น สังคมจึงควรเปิดกว้าง ยอมรับ และเข้าใจว่าการเที่ยวกลางคืนนี้เป็นไปตามกาลตามสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ควรโจมตี หรือประณามว่าการเที่ยวกลางคืนเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ เป็นการกระทำของเด็กมีปัญหา แต่ในทางกลับกันควรหันมาใส่ใจ ดูแล และป้องกันอันตรายที่ไม่คาดคิดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้แทน ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งด้านครอบครัว สื่อสารมวลชน สถานบันเทิง งานสังคมสงเคราะห์ รวมถึงด้านกฎหมาย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ต้องรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน

ต่อมาคือ รายงานการวิจัย เรื่อง “อิทธิพลของสถานบันเทิงเริงรมย์ที่มีต่อเยาวชน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” โดย มนต์ชัย นินนาทนนท์ (2534) ในงานวิจัยเล่มนี้ สถานบันเทิงเริงรมย์ หมายถึง สถานที่ให้บริการในด้านความบันเทิงเริงรมย์แก่ประชาชนทั่วไป ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ โรงภาพยนตร์ ดิสโก้เธค ลานสเก็ต คอคเทลเลานจ์ ไนต์คลับ สถานอาบอบนวด แหล่งค้าประเวณี คาเฟ่ ห้องอาหาร คอฟฟี่ชอป บาร์ สไน้เกอร์ และโบว์ลิง เป็นต้น งานวิจัยชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษาทางสถิติ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผลสรุปผล และอธิบายผลการสำรวจ งานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสนใจของเยาวชนที่มีต่อสถานบันเทิงเริงรมย์ประเภทต่าง ๆ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และอิทธิพลของสถานเริงรมย์ที่มีต่อเยาวชน เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และรับผิดชอบต่อปัญหาเด็กและเยาวชน ได้

ตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการเข้มงวดกวดขันสถานบันเทิงเรีงมรมย์ ซึ่งมีรูปแบบต่าง ๆ กัน ได้ปรับปรุงแก้ไขและคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ใช้บริการให้มากขึ้น เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อไป

ผลการศึกษารูปได้ คือ นักเรียนชายหญิงทั้ง 2 ระดับโรงเรียนสนใจการใช้บริการสถานเรีงมรมย์ประเภทต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนใหญ่ชอบไปเที่ยวกับเพื่อนเพศเดียวกัน นักเรียนชายส่วนมากชอบไปเที่ยวดิสโก้เเคคมากที่สุด รองลงมาชอบชมภาพยนตร์ นอกจากนี้ชอบไปเที่ยวสถานที่ที่มีหญิงบริการ ส่วนนักเรียนหญิงชอบไปชมภาพยนตร์มากที่สุด ต่างจากนักเรียนชาย รองลงมาชอบไปเล่นสเก็ต และชอบเที่ยวดิสโก้เเคคเป็นลำดับถัดไป เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการไปใช้บริการสถานเรีงมรมย์ที่ตนชอบแต่ละครั้งนั้น นักเรียนอาชีวศึกษาใช้เงินประมาณครั้งละ 100 บาท ส่วนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะใช้เงินครั้งละ 550 บาทเท่านั้น นักเรียนชายในโรงเรียนอาชีวศึกษา จะเก็บเงินไว้เที่ยวเองโดยไม่ต้องขอจากผู้ปกครอง ซึ่งต่างจากนักเรียนหญิงในระดับอาชีวศึกษานั้น จะขอเงินจากผู้ปกครองไปเที่ยว ส่วนนักเรียนชายและหญิงในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจะขอเงินจากผู้ปกครองไปเที่ยวเป็นส่วนใหญ่ เหตุผลที่นักเรียนชายและหญิงไปใช้บริการสถานเรีงมรมย์ส่วนใหญ่ คือ เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ รองลงมาเพื่อความสนุกสนานและเพื่อต้องการได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ สถานเรีงมรมย์ที่นักเรียนชอบไปเที่ยวนั้น มีอิทธิพลต่อนักเรียนทั้ง 2 เพศปานกลาง อุปสรรคของนักเรียนชายในการไปเที่ยวสถานเรีงมรมย์คือไม่มีเงิน ผู้ปกครองไม่อนุญาต และไม่มีเพื่อนไปด้วย อุปสรรคของนักเรียนหญิงนั้น ส่วนใหญ่คือผู้ปกครองไม่อนุญาต รองลงมาคือไม่มีเงิน และไม่มีเพื่อนไปด้วย นักเรียนทั้ง 2 เพศ ทั้งในโรงเรียนอาชีวศึกษาและโรงเรียนมัศึกษามีความเชื่อว่า สำหรับการไปเที่ยวยังสถานเรีงมรมย์เหล่านี้ให้คุณประโยชน์มากกว่าให้โทษ ประโยชน์ที่สำคัญคือ ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และทำให้คลายความเครียดได้ ทั้งยังช่วยให้มีความคิดสร้างสรรค์ ช่วยปรับปรุงบุคลิกภาพ และเป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน ส่วนโทษนั้น นักเรียนให้ความเห็นว่าเป็นการส่งเสริมให้มึนสึยฟุ่มเฟือยมากที่สุด รองลงมาทำให้เสียสุขภาพ และทำให้เกิดผลเสียต่อการเรียน รวมทั้งยังเป็นบ่อเกิดของปัญหายาเสพติด ปัญหาทางเพศ ตลอดจนทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทและอาชญากรรมต่าง ๆ ได้ สำหรับการใช้เวลาว่างของนักเรียนนั้น นักเรียนชายส่วนมากใช้เวลาว่างเล่นกีฬามากที่สุด ติดตามด้วยการฟังเพลง ทำการบ้านและอ่านหนังสือ ส่วนนักเรียนหญิงนั้น ใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ฟังเพลง รองลงมาได้แก่ทำการบ้าน อ่านหนังสือ และดูโทรทัศน์ตามลำดับ

รายงานการวิจัยชิ้นนี้มีข้อค้นพบว่า ผู้ใช้บริการส่วนมากนอกจากจะเป็นประชาชนทั่วไปแล้ว ยังมีเยาวชน หรือเด็กวัยรุ่นให้ความสนใจเข้าไปใช้บริการกันเป็นจำนวนมาก เพราะเยาวชนเป็นวัยที่มีความสนใจอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่ ๆ และอยากทดลองกระทำด้วยตนเอง บางครั้งถูกเพื่อนชักจูง ให้เข้าไปใช้บริการ และเยาวชนบางคนไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ตกเป็นเหยื่อของสถานบันเทิงเรีงรมย์บางประเภทที่มอมเมาสิ่งชั่วร้ายให้แก่เยาวชน ซึ่งเยาวชนอาจตกเป็นทาสของกามารมณ์หรือยาเสพติดได้ คือมองสถานบันเทิงเรีงรมย์ในแง่ร้ายนั่นเอง

งานศึกษาชิ้นนี้ชี้ให้เห็นเหตุผลที่นักเรียนชายและหญิงไปใช้บริการสถานเรีงรมย์ส่วนใหญ่นั้นคือ เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ รองลงมาเพื่อความสนุกสนานและเพื่อต้องการได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ นักเรียนทั้งสองเพศ ทั้งในโรงเรียนอาชีวศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความเชื่อว่าการไปเที่ยวยังสถานเรีงรมย์เหล่านี้ ให้คุณประโยชน์มากกว่าให้โทษ เป็นผลการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ ประโยชน์ที่สำคัญ คือ ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำให้คลายเครียดได้ ทั้งยังช่วยให้มีความคิดสร้างสรรค์ ช่วยปรับปรุงบุคลิกภาพ และเป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน และจากการวิจัย นักเรียนหญิงชอบไปชมภาพยนตร์มากที่สุด รองลงมา คือ เล่นสเก็ตและไปเที่ยวที่สถานดิศโก้เขตตามลำดับ ส่วนนักเรียนชายนิยมไปเที่ยวดิศโก้เขตมากที่สุดต่างจากนักเรียนหญิง ซึ่งถือได้ว่าความนิยมเที่ยวในสถานบันเทิงเรีงรมย์ยังมีมากอยู่ในหมู่วัยรุ่น

ต่อมาคือ “อิทธิพลของผังต่อการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น: กรณีศึกษาจากวัยรุ่นที่ไปใช้บริการผับย่านถนน อาร์ ซี เอ” โดย ชัยนาม นักไร่ (2545) งานชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากวัยรุ่นที่เคยไปใช้บริการ โดยการแจกแบบสอบถาม และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก งานชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) อิทธิพลของผังต่อทัศนคติการมีความสัมพันธ์ทางเพศของวัยรุ่น 2) ปัจจัยที่ทำให้วัยรุ่นที่ไปใช้บริการผับมีความสัมพันธ์ทางเพศ 3) หาแนวทางในการป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของวัยรุ่น 4) หาแนวทางในการป้องกัน แก้ไข และบรรเทาผลเสียอันเกิดขึ้นจากผับ เพื่อที่จะได้มองเห็นความสัมพันธ์ของอิทธิพลที่เกิดจากผับ กับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น อันเป็นวัยที่คนส่วนใหญ่ในสังคมมองว่าควรทุ่มเทให้กับการศึกษา และยังไม่พร้อมที่จะมีครอบครัว รวมไปถึงการหมกมุ่นที่จะมีเพศสัมพันธ์กับแฟนหรือคูรัก

ผลจากการศึกษา ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์บางประการของผับกับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่น เนื่องจากผับนั้นเป็นสถานที่เที่ยวตอนกลางคืน มีการจำหน่ายเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้าไปหาความสนุกสนานเพลิดเพลินล้นแต่แต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่เรียกความสนใจจาก

เพศตรงข้าม และพร้อมที่จะเปิดรับไมตรีกับเพศตรงข้ามที่พวกเขาพึงพอใจ ในบรรยากาศที่แวดล้อมไปด้วยความรักมากมายหลายคู่กำลังแสดงความรักต่อกันอย่างเปิดเผย โดยไม่มีใครต้องอายสายตาใคร สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นทั้งสิ้น

งานศึกษาชิ้นนี้ช่วยให้ผู้วิจัยทราบถึงประเด็นที่น่าสนใจด้านหนึ่งของผับ ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนในสังคมอย่างน่าแปลก คนกลุ่มหนึ่งมองผับเป็นเสมือนชุมนุมรัก ที่ใครเข้าไปแล้ว จะต้องหยิบยื่นให้แต่ความเลวร้าย ที่นำเอาความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและครอบครัว ทำให้คนดี กลายเป็นชั่ว และส่งผลกระทบต่อคนอื่น ๆ ในสังคม ที่แม้จะไม่ได้ไปข้องแวะกับมันก็ตาม ในขณะที่คนอีกกลุ่มหนึ่ง วัยหนึ่ง มองเห็นผับเป็นเหมือนแดนสวรรค์ที่นำพาเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่พวกเขาต้องการมาให้ อิสระ เสรี ความสนุกสนานบันเทิง เพื่อนฝูง การลิ้มความทุกข์ หรือได้ความสุขที่พวกเขาแทบจะไม่เคยได้สัมผัสเมื่อได้ย่างเข้ามา ณ ที่แห่งนี้ ในขณะที่ผู้ประกอบการธุรกิจสถานบริการประเภทผับ มองว่าเป็นธุรกิจที่เน้นการอาศัยสุรามาดื่มกับผู้ใช้ใจ เป็นการผ่อนคลาย ความตึงเครียดทางจิตใจจากภาวะกดดัน เส้นhirtของผับจึงอยู่ที่บรรยากาศแห่งการจ่ำสุรา ดนตรีเพราะ และการมีเพื่อนที่รู้ใจ

Public house หรือที่เรารู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ผับ” (pub) เป็นสถานเริงรมย์ที่เปิดให้บริการในเวลากลางคืนอีกรูปแบบหนึ่ง ที่มีการวิวัฒนาการ และเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม ผับแต่เดิมนั้นเรียกว่าเป็นสถานที่ให้บริการเครื่องดื่มและการเต้นรำเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น ต่อมาได้เริ่มที่จะทำตลาดในกลุ่มวัยรุ่น โดยมีการโฆษณาจูงใจให้เด็กวัยรุ่นสนใจและหันมาใช้บริการกันมากขึ้น เปลี่ยนแปลงเรียกว่าดิสโก้เธค ซึ่งเป็นสถานที่เป็นลานเต้นรำกว้าง ๆ มีโต๊ะที่นั่งสำหรับให้ผู้ที่มาใช้บริการนั่งพักอยู่ตามมุมต่าง ๆ ไม่กี่ที่นั่ง วัยรุ่นหรือผู้ที่มาใช้บริการส่วนใหญ่ จึงใช้ฟลอร์ที่ว่างเต้นรำอย่างสุดเหวี่ยง หรือยืนคุยกัน ส่วนเครื่องดื่มนั้นจะถูกวางไว้บริเวณขอบฟลอร์ การขายเครื่องดื่มจึงไม่ดีนัก ทางดิสโก้เธคจึงใช้วิธีเก็บค่าบริการจากการผ่านประตูเข้าไป หากผู้ใช้บริการต้องการมากกว่านั้น ก็สามารถซื้อได้ภายในร้าน

ยุคต่อมาเพราะเหตุผลทางกฎหมาย ดิสโก้เธค ถูกรวมเข้ากับร้านอาหาร จนมีลักษณะคล้ายโรงเหล้า หรือ ผับ เนื่องจากมีการลดขนาดของฟลอร์ลงเป็นฟลอร์เล็ก ๆ หรืออาจจะไม่มีเลยในบางที่ โดยจัดให้มีโต๊ะและเก้าอี้สำหรับนั่งรับประทานเครื่องดื่มกัน แต่ยังคงเปิดฟลอร์ในแนวเต้นรำเหมือนเดิม ผู้ที่ใช้บริการอาจใช้เนื้อที่ใกล้ ๆ กับโต๊ะที่ตัวเองนั่งอยู่ เพื่อลุกขึ้นเต้นรำ หรืออาจจะเดินไปที่ฟลอร์ เพื่อร่วมสนุกกับผู้ใช้บริการคนอื่น ๆ ทำให้สถานบริการในรูปแบบผับเหล่านี้ขายเครื่องดื่มและอาหารได้มากขึ้น ในขณะเดียวกัน ผู้ที่มาใช้บริการก็ไม่เหนื่อยและเมื่อยกับการที่ต้องยืนเต้นรำนาน ๆ อีกทั้งยังมีเวลาที่ดื่มสุราจนเมามาย

ฝับจึงเป็นนวัตกรรมการรับเอาวัฒนธรรมทางตะวันตกเข้ามา มีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสถานสถานเชิงร่มยทั่วไป ดึงดูดให้วัยรุ่นเข้าไปใช้บริการกันอย่างหนาแน่น การรวมกลุ่มของวัยรุ่น และลักษณะที่เป็นเฉพาะของฝับ ที่ทำให้บรรทัดฐานของฝับแตกต่างออกไปจากบรรทัดฐานของสังคม และเกิดเป็นวัฒนธรรมของฝับขึ้น ซึ่งมีความยืดหยุ่น ชักนำให้วัยรุ่นยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ทำยที่สุดก็รับเอาวัฒนธรรมของฝับมาเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต

งานวิจัยชิ้นต่อมา ได้แก่ “อิทธิพลของดิสโก้เธคที่มีต่อเยาวชนวัยรุ่น: ศึกษากรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนมัธยม สังกัดกองการมัธยม กรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” โดย น้อยนภา สินรูปดี (2530) งานชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษาทางสถิติในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผล สรุปผล และอธิบายผลการสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีต่อดิสโก้เธค ศึกษาปัจจัยที่ผลักดันให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สนใจหรือใช้บริการของดิสโก้เธค และศึกษาผลกระทบของดิสโก้เธคที่มีต่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ การศึกษา ความสัมพันธ์ในครอบครัว ตลอดจนเพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้ปกครอง บิดา มารดา ครู-อาจารย์ และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชน วัยรุ่นอันเกิดจากการใช้สถานบริการดิสโก้เธค

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเคยไปใช้บริการสถานดิสโก้เธคจำนวนร้อยละ 61.57 และไม่เคยไปใช้บริการสถานดิสโก้เธคจำนวนร้อยละ 38.43 และนักเรียนส่วนมากมีอายุระหว่าง 13-15 ปี นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วยว่า การเข้าไปในสถานบริการดิสโก้เธคทำให้สนุกสนานเพลิดเพลิน นับเป็นการหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ทำให้รู้จักเพื่อนทั้งหญิงชายมากขึ้น เป็นสถานที่ที่ทำให้วัยรุ่นได้แสดงออกอย่างอิสระตามความต้องการได้มาก และนอกจากนี้ การเข้าไปใช้บริการของสถานบริการดิสโก้เธคเป็นการใช้เงินฟุ่มเฟือย หากเข้าไปบ่อย ๆ จะทำให้ตาเสีย หรือการได้ยินบกพร่อง ทำให้เกิดปัญหายาเสพติดเพิ่มขึ้น ทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาการมั่วสุม และสำสอนทางเพศมีแนวโน้มให้เกิดธุรกิจขายตัวทั้งหญิงและชาย นักเรียนที่เข้าไปใช้บริการ อาจถูกชักจูงไปในทางมิชอบได้ และการแสดงออกถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานบริการ ดิสโก้เธค เป็นสิ่งที่ขัดกับศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ

ปัจจัยที่ผลักดันให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สนใจหรือใช้บริการของสถานบริการดิสโก้เธคพบว่า ได้แก่ ปัจจัยทางด้านครอบครัว กล่าวคือ การที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองขาดความเอาใจใส่ มีภาระกิจมากเกินไป มีความขัดแย้งต่อกัน หรือรักลูกไม่เท่ากัน ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของบุตรหลาน เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กวัยรุ่นหาทางออกไปเที่ยวเตร่นอกบ้าน มีการ

คบเพื่อนและชักจูงไปเที่ยวสถานบริการดิสโก้เทค และนอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางด้านสถานบริการดิสโก้เทค ได้แก่ ระบบแสง สี เสียง การโฆษณา การจัดกิจกรรมต่าง ๆ สภาพแวดล้อม ตลอดจนบรรยากาศและการตกแต่งภายในของสถานบริการดิสโก้เทคมีส่วนผลักดันให้สนใจ หรือใช้บริการของสถานบริการดิสโก้เทค ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อเยาวชนวัยรุ่นในด้านต่าง ๆ

งานศึกษาชิ้นนี้ยังทำให้ผู้วิจัยพบว่า ผู้ที่ใช้บริการและไม่เคยใช้บริการของสถานบริการดิสโก้เทค มีความเห็น ความรับรู้ ความเข้าใจเหมือนกัน หรือต่างกันในเรื่องต่อไปนี้ ทั้งผู้เคยไปใช้บริการและไม่เคยไปใช้บริการดิสโก้เทค เห็นด้วยเหมือนกันว่า การเข้าไปใช้บริการสถานบริการดิสโก้เทคเป็นการใช้เงินฟุ่มเฟือย เสียง แล และสี ในสถานบริการดิสโก้เทคจะมีผลต่อประสาธาตาและหู การมีสถานบริการดิสโก้เทคทำให้เกิดปัญหาสุขภาพเสพติดมากขึ้น และยังทำให้เกิดปัญหาการมั่วสุมและสำสอนทางเพศ เนื่องจากเป็นแหล่งอบายมุขต่าง ๆ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดแนวโน้มธุรกิจขายตัว และอาจทำให้นักเรียนที่เข้าไปใช้บริการมีความประพฤติไม่เหมาะสม

ทั้งผู้เคยไปใช้บริการและไม่เคยไปใช้บริการไม่แน่ใจว่าสถานบริการดิสโก้เทคเป็นโลกส่วนตัวของวัยรุ่น เป็นสถานที่ที่จะได้พบปะบุคคลดัง ๆ อาทิ ดารา นักร้อง ฯลฯ หรือการเข้าไปในสถานบริการดิสโก้เทคเป็นเรื่องน่าเสียหายหรือน่าละอายแต่ประการใด นอกจากนี้ยังไม่แน่ใจว่าการเข้าไปใช้บริการนักเรียนสามารถเลียนแบบอย่างของแฟชั่น และไม่แน่ใจว่าการเข้าไปสถานบริการดิสโก้เทคทำให้มีโอกาสพบเพื่อนต่างเพศที่ถูกใจได้หรือไม่

สำหรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างผู้เคยไปใช้บริการและไม่เคยไปใช้บริการของสถานบริการดิสโก้เทค ได้แก่ ผู้เคยไปใช้บริการสถานบริการดิสโก้เทคเห็นด้วยว่า การเข้าไปใช้บริการเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด ทำให้สนุกสนาน เพลิดเพลิน เป็นการหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่ ทำให้กล้าแสดงออกอย่างอิสระตามความต้องการได้มาก ทำให้รู้จักเพื่อนต่างเพศมากขึ้น ซึ่งในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ พบว่าผู้ที่ไม่เคยไปใช้บริการมีทัศนะแตกต่างกันออกไป ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย นอกจากนี้ ผู้เคยไปใช้บริการของสถานบริการดิสโก้เทค ไม่แน่ใจว่า การเข้าไปใช้บริการทำให้คนทันสมัยและระสนิยมดี หรือแสดงถึงความหรูหรา หรือทำให้เป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ หรือช่วยปรับปรุงปรับปรุงให้บุคลิกภาพดีขึ้น ตลอดจนไม่แน่ใจว่าทำให้เสียเวลาในการพักผ่อน ไม่ทำให้ผลการเรียนเสีย หรือสามารถชดเชยความสุขที่ไม่ได้รับจากทางบ้านได้ แต่ในขณะเดียวกันพบว่าผู้ไม่เคยไปใช้บริการจะไม่เห็นด้วยกับทัศนะต่าง ๆ เหล่านี้

งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งคือ “วัยรุ่นกับดิสโก้เทค: ทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครองและกลุ่มวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง” โดย จิราพร เชาวน์ประยูร (2530) โดยแบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มแรกคือ กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มที่สองคือ กลุ่มครู ส่วนกลุ่มที่สามคือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านเด็กและเยาวชน งานชิ้นนี้ใช้วิธีการศึกษาทางสถิติในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผล สรุปผล และ

อธิบายผลการสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติของกลุ่มผู้ปกครอง และกลุ่มวิชาชีพที่เกี่ยวข้องต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นในปัจจุบัน และสถานบริการดิสโก้เทค เพื่อเสนอเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน ในบทบาทหน้าที่ ของเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านเด็กและเยาวชน และเพื่อนำผลจากการศึกษาเสนอแก่ผู้สนใจหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนต่อไป

ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มประชากรมีทัศนคติต่อพฤติกรรมของวัยรุ่นว่าวัยรุ่นจะมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงวัยรุ่นตะวันตก วัยรุ่นปัจจุบันจะด้อยทางศีลธรรม วัฒนธรรมและจริยธรรม แต่จะรู้จักรักษาสุขภาพอนามัยตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักใช้เหตุผล แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญรู้จักช่วยเหลือตนเอง ตลอดจนรู้จักใช้สิทธิและเสรีภาพของตน ส่วนด้านทัศนคติต่อสถานบริการดิสโก้เทค กลุ่มประชากรส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นสถานที่ที่ไม่ดีคือเป็นแหล่งอบายมุข ไม่เหมาะสมสำหรับวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่ยังด้อยต่อการแยกแยะสิ่งดีและสิ่งที่ไม่ดี การที่สถานบริการดิสโก้เทคสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยเป็นเวลานาน เพราะเป็นธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์แก่ผู้ประกอบการมาก ประกอบกับมาตรการของรัฐในการควบคุมไม่เข้มงวดพอ ทัศนคติในการป้องกันและแก้ไขปัญหา กลุ่มประชากรเห็นว่า บิดามารดาผู้ปกครองควรจะให้ความอบอุ่นเอาใจใส่บุตรหลานให้มากขึ้น ส่วนครูและโรงเรียนควรจะให้การดูแลเอาใจใส่ความประพฤติของนักเรียน นอกเหนือไปจากการให้เด็กทางด้านวิชาการ ส่วนเจ้าหน้าที่ตำรวจควรปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างเคร่งครัด ด้านบทบาทของรัฐ รัฐควรจะมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดต่อสถานบริการดิสโก้เทค และสื่อมวลชน นอกจากนี้แล้วรัฐควรให้สวัสดิการแก่ประชาชนในรูปของสถานพักผ่อนหย่อนใจ สนามกีฬา สวนสาธารณะ ฯลฯ อย่างเพียงพอ

งานศึกษาชิ้นนี้ช่วยให้ผู้วิจัยเห็นถึงแนวคิดบทสะท้อนเกี่ยวกับสถานบริการดิสโก้เทคในสังคมไทย ในตอนหนึ่งกล่าวว่า ปัจจุบันนี้ ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองที่มีประชากรหนาแน่น แออัด ก็คือประชาชนต้องการหาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ กลุ่มเด็กและกลุ่มวัยรุ่น ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประชากรทั้งหมด มีแหล่งนันทนาการและกิจกรรมที่จะรองรับความต้องการการแสดงออก การแสวงหาความบันเทิง และการพักผ่อนค่อนข้างจะจำกัด ดังนั้น เมื่อธุรกิจดิสโก้เทคเข้ามาในสังคมไทย วัยรุ่นซึ่งต้องการการใช้พลังงาน การออกกำลังกาย การแสดงออก จึงนิยมและยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกอย่างง่ายดาย และประกอบกับกลุ่มนักธุรกิจ ผู้ลงทุนในด้านนี้พลิกแพลงรูปแบบดิสโก้เทคไปในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้น สถานบริการดิสโก้เทคจึงได้รับความนิยมจากวัยรุ่นไทยจนตราบเท่าทุกวันนี้

ตัวอย่างงานวิจัยชิ้นสุดท้าย ได้แก่ เรื่อง “ทัศนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนต่อการเที่ยวเตร่ในสถานบริการดิสโก้เทคของวัยรุ่น” โดย ชัยพฤกษ์ ลาภหลาย (2530) งานชิ้นนี้ ใช้วิธีการศึกษาทางสถิติในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประมวลผลสรุปผล และอธิบายผลการสำรวจ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงอำนาจหน้าที่ ภารกิจความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน รวมทั้ง กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สถานบริการ ดิสโก้เทค และเพื่อศึกษาทัศนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชนที่มีต่อการเที่ยวเตร่ ในสถานบริการดิสโก้เทคของวัยรุ่น รวมทั้งเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน ตลอดจนแสวงหาในการปรับปรุงแก้ไข

ผลจากการศึกษาพบว่า สำหรับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับการเที่ยวเตร่ในสถานบริการดิสโก้เทคของวัยรุ่น ประชากรส่วนใหญ่เคยไปสถานบริการดิสโก้เทค โดยส่วนใหญ่เคยไปเพราะเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ และมีทัศนะต่อสถานบริการดิสโก้เทคว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะเป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุขต่าง ๆ อย่างไรก็ตามสถานบริการดิสโก้เทคสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยเป็นเวลานานเพราะเป็นธุรกิจที่ให้ผลประโยชน์แก่ผู้ประกอบการมาก โดยปราศจากการคำนึงถึงผลเสียที่ตกมาสู่เด็ก และเยาวชนไทย ซึ่งเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น อยากลอง ซึ่งผลเสียต่าง ๆ ดังกล่าวได้สะท้อนมายังสื่อมวลชนต่าง ๆ ทำให้กลุ่มประชากรตระหนักว่าผลเสีย อันนี้ก็เนื่องมาจากมาตรการของรัฐ ในการควบคุมสถานบริการยังไม่เข้มงวดพอ ดังนั้น กลุ่มที่จะมีบทบาทในการแก้ไขและป้องกันปัญหาที่สำคัญที่สุด คือ สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด โดยครอบครัวจะต้องให้ความอบอุ่น ดูแลเอาใจใส่เด็ก ไม่ถือเอามาตรฐานทางความคิดของตนเองเป็นที่ตั้ง อบรมสั่งสอนเด็กโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ เปิดใจให้กว้างต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการยอมรับแล้วนำมาปรับใช้อย่างมีเหตุผล เช่น หากมีโอกาสควรพาเด็กไปเที่ยวสถานบริการดิสโก้เทค ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้ศึกษาโดยการสัมผัสกับของจริงแล้วอธิบายให้เด็กเห็นถึงข้อดีข้อเสีย แทนที่จะดูดำ หรือห้ามปรามอย่างเดียว

อีกทั้งกลุ่มประชากรมีความเห็นว่า สถานบริการดิสโก้เทคในปัจจุบันเกิดขึ้นมากมาย เพราะความต้องการของวัยรุ่น โดยไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งว่าสถานบริการดิสโก้เทคเป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับวัยรุ่นเพื่อพบปะสังสรรค์ เพราะเป็นแหล่งมั่วสุมทางเพศและสิ่งเสพติด และเป็นสถานที่ที่เด็กวัยรุ่นอาจจะถูกชักจูง และล่อลวงไปในทางมิชอบ และเป็นมูลเหตุให้เกิดอาชญากรรมได้ง่าย อีกทั้งสถานบริการดิสโก้เทคเป็นสิ่งที่ขัดต่อศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย

เพราะทำให้เด็กที่ไปเที่ยวมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ก้าวร้าวไม่เคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ หรือเป็นนักเลง ทำให้ผลการเรียนตกต่ำ สิ้นเปลืองเงินและเวลาในการพักผ่อน เป็นแหล่งโสเภณีแอบแฝง และก่อให้เกิดโสเภณีเด็กในสังคมไทย รวมทั้งสถานบริการดิสโก้เทคที่เปิดบริการอยู่ในปัจจุบันก็เป็นอันตรายต่อผู้ใช้บริการเป็นอย่างมาก เพราะไม่มีระบบการป้องกันภัยในกรณีเกิดอัคคีภัยและปริมาณ แสง สี เสียง ที่ใช้ในสถานบริการดิสโก้เทคอยู่ในระดับที่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้บริการ อนึ่ง กลุ่มประชากร ยังมีทัศนคติอีกด้วยว่า นักร้อง ดารา หรือนักแสดงในปัจจุบันมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นในการทำตัว เป็นตัวอย่างให้มีพฤติกรรมเลียนแบบการไปเที่ยวในสถานบริการดิสโก้เทค

งานศึกษาชิ้นนี้สะท้อนให้ผู้วิจัยเห็นถึงทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองกำกับการสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน ต่อการเที่ยวเตร่ในสถานบริการดิสโก้เทคของวัยรุ่น รวมทั้งในงานชิ้นนี้ยังรวบรวมบทความของบุคคลต่าง ๆ ในสังคมที่มีทัศนคติต่อการเที่ยวสถานบริการประเภทนี้ ในแง่ลบ ทำให้ผู้ศึกษาเองต้องหาข้อมูลที่น่าหนักแน่นเพื่อมาหักล้างความคิดเหล่านี้ เพราะคนในสังคมมักมีความเห็นที่ไม่ใช่เรื่องที่เหมาะสมที่เยาวชนกับผู้หญิงจะไปเที่ยวในสถานบริการยามค่ำคืน

งานวิจัยกลุ่มสตรีศึกษา

ในกลุ่มของงานสายสตรีนิยม ผู้วิจัยขอเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงงาน “การศึกษากระบวนการทำงานของกลุ่มผู้หญิงบริการเพื่อช่วยเหลือตนเอง: กรณีศึกษา กลุ่มผู้หญิงบริการในซอยควาบอย” โดย สุพีชา เบาทิพย์ (2540) เป็นการศึกษาที่อยู่บนพื้นฐานที่ว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนนั้น อาจเป็นแนวทางในการทำงาน เพื่อการพัฒนาหญิงบริการได้ โดยใช้เป็นแนวทางการเสริมสร้างให้เกิดการพัฒนาบุคคลในกลุ่ม และสร้างโอกาสในการนำศักยภาพของหญิงบริการออกมาใช้ในการให้บริการแก่หญิงบริการด้วยกัน ผลการศึกษาสรุปว่า ปัญหาที่หญิงบริการเผชิญอยู่ในย่านซอยควาบอยนั้น คือ ปัญหาด้านภาวะในครอบครัวที่เป็นภาวะของหญิงบริการ ปัญหาการโดนควบคุมจากเจ้าของสถานบริการ ปัญหาการโดนดูถูกเหยียดหยามจากสังคมด้านกระบวนการช่วยเหลือตนเองของกลุ่มหญิงบริการนั้น แบ่งออกเป็นกระบวนการพัฒนาผู้นำ และกระบวนการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือตนเอง เสริมสร้างความรู้ความสามารถของผู้นำ โดยการเปิดโอกาส และสนับสนุนให้หญิงบริการได้มีโอกาสในการเพิ่มพูนความรู้ ทัศนคติ และทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานบริการทางเพศให้เกิดความปลอดภัย และส่งเสริมการพัฒนาตนเองในด้านอื่น ๆ โดยผลของการทำงานในช่วงนั้นได้สร้างให้เกิดหญิงบริการ กลุ่มหนึ่งที่มีแนวคิดในการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือกันเอง และมีความเข้าใจในปัญหาการค้าประเวณีที่ส่งผลกระทบต่อ

ผู้ให้บริการมากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้ต่อมาเมื่อศูนย์เอ็มพาวเวอร์ในสาขา ซอยดาวบอย ได้หยุดดำเนินการ กลุ่มคนดังกล่าวได้มีความคิดในการทำงานร่วมกันช่วยเหลือกันเองในระหว่างหญิงบริการ โดยมีเป้าหมายในการทำงานในด้านการช่วยเหลือกันเองของหญิงบริการในด้านการเงิน

งานศึกษาชิ้นนี้ช่วยให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงแนวคิดที่น่าสนใจ ในการมองปัญหาการค้าประเวณี ทั้งนี้ในส่วหนึ่งของรายงานพบว่า หญิงบริการคิดว่า “ผู้หญิงที่ดี” คือ พวกที่ไม่ดื่มครอบคร้ว และเก็บเงินส่งให้พ่อแม่พี่น้อง และ “ผู้หญิงไม่ดี” คือ พวกที่อยู่ทำงานไปอย่างไร้จุดหมาย ไม่มีอะไรเหลือเมื่อเลิกอาชีพ สิ่งที่น่าสนใจ คือ คำว่า “ผู้หญิงไม่ดี” นั้น ใครเป็นคนกำหนด และมีมาตรฐานอย่างไรในการกำหนดว่า ใครคือคนดี และใครคือคนไม่ดี นอกจากนี้ การได้รับการดูถูกเหยียดหยามจากสังคม ทำให้ผู้หญิงรู้สึกเป็นปมด้อย มองไม่เห็นค่าของตัวเอง แม้ว่าจะงานบริการจะหล่อหลอมให้มั่นใจในตัวเองและช่วยเหลือตัวเองได้ ผู้หญิงจึงต้องป้องกันตนเอง เช่น การพูดว่า “ฉันไม่แคร์” ซึ่งหมายความว่า เมื่อมีความจำเป็นให้ต้องมาทำงาน แต่คนทั่วไปไม่ยอมรับ ก็ไม่รู้จะหาทางออกอย่างไรนอกจากจะต้องเข้าใจในความมุ่งหมายของตัวเองและไม่สนใจสิ่งที่สังคมว่า จะผ่านสถานการณ์ไปได้ การโดนดูถูกทำให้ผู้หญิงรู้สึกว่างงานบริการทางเพศเป็นงานที่ต่ำ จึงไม่มีสิทธิเรียกร้องอะไร นอกจากนี้การดูถูกยังสร้างให้เกิดการกีดกันออกจากมาตรฐานของสังคม ทำให้ผู้หญิงขาดที่พึ่ง ในขณะที่เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมากที่สุดในธุรกิจนี้ก็ตาม

การศึกษาแนวคิดต่าง ๆ ในการมองปัญหาการค้าประเวณี ทำให้เรามองเห็นความแตกต่างของแนวคิดเหล่านี้ ตั้งแต่การนิยามว่า อะไรคือปัญหาการค้าประเวณี ความหลากหลายมีตั้งแต่ การนิยามว่าปัญหาการค้าประเวณีคือความเป็ยงเบนและความชั่วร้ายของหญิงที่ประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นแนวคิดเชิงศีลธรรม ในขณะที่นักสตรีนิยมทำให้เรามองเห็นภาพรวมของปัญหาว่าไม่ได้มีเฉพาะผู้หญิงเท่านั้น แต่แรงผลักดันให้มีและดำรงธุรกิจการค้าประเวณีนั้นเนื่องมาจากความต้องการทางเพศของผู้ชาย ในระบบค่านิยมแบบชายเป็นใหญ่ ภายใต้ระบบทุนนิยมที่ทำให้คนกลายเป็นสินค้า ณ จุดนี้ยังมีความคิดต่างออกไปว่า การเข้ามาทำงานของหญิงนั้น ผู้หญิงอาจไม่ใช่เป็นเพียงวัตถุที่ถูกนำมาขาย แต่มีชีวิต และเมื่อผู้หญิงยังมีการตัดสินใจของตนเองอยู่นั้น ผู้หญิงก็ยังมีความเป็นคนอยู่เต็มที และการเข้าร่วมของผู้หญิง ในการวิเคราะห์และนิยามปัญหา ก็ช่วยให้มีการมองเห็นปัญหานี้จากแง่มุมของผู้ให้บริการเองมากขึ้น

งานสุดท้ายที่จะขอกกล่าวถึง คือ “การนำเสนอตัวตนของผู้หญิงบริการ ในสถานบันเทิงบาร์เปียร์ จังหวัดเชียงใหม่” โดย โสภิตา วีรกุลเทวีญ (2543) งานชิ้นนี้เป็นงานศึกษาทางมานุษยวิทยาที่พยายามทำความเข้าใจ “ผู้ให้บริการบาร์เปียร์” ในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่มีลักษณะ

เป็นผู้กระทำ ภายใต้บริบทของการซื้อขายบริการทางเพศ ซึ่งมีลูกค้าส่วนใหญ่ เป็นชาวต่างประเทศ โดยการประยุกต์แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นตัวตนในการค้าประเวณี และแนวคิดในเรื่องการจัดการภาพลักษณ์ เพื่อทำความเข้าใจวิถีคิดการแสดงออก และการปรับความสัมพันธ์ของผู้หญิงกับลูกค้าในสถานบริการมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ผู้หญิงบาร์เบียร์ได้มีโอกาสในการแสดงความคิดและความหมายต่อตนเอง 2) เพื่อทำความเข้าใจต่อความคิดเบื้องหลังของผู้หญิงในการแสดงออกต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในบริบทของการขายบริการทางเพศ 3) เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของผู้หญิง ที่ดิ้นรนภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างหญิงชายที่ไม่เท่าเทียม

ผลจากการศึกษาพบว่า การปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าชาวต่างประเทศในการทำงาน บาร์เบียร์เปรียบเสมือนเป็นการเดินทางของผู้หญิงที่ทำให้เปิดช่องทางในการคิดต่อความเป็นผู้หญิง โดยเฉพาะเรื่องเช็กส์กับบทบาทความเป็น “เมีย” ผู้หญิงได้ทบทวนประสบการณ์ร่วมเกี่ยวกับผู้ชายไทยในทางลบที่พวกเขาพบเจอในบริบทของครอบครัว แต่กระนั้นผู้หญิงก็ยังคงปรารถนาที่จะหวนกลับไปสู่บทบาทของความเป็นเมีย คือ ต้องการแต่งงาน มีครอบครัว โดยมีความคาดหวังใหม่ต่อผู้ชายผู้หญิงจำนวนหนึ่งเรียนรู้และสร้างคุณค่าใหม่ในแง่ของการเป็นผู้เลือกใช้ “ความเป็นผู้หญิง” เป็นเครื่องมือหนึ่งของความอยู่รอดโดยไม่ผูกขาดตนเองไว้กับผู้ชายเพียงคนเดียว

ผู้วิจัยสามารถนำงานชิ้นนี้ไปเป็นฐานเปรียบเทียบเพื่อศึกษา “การสื่อสารกับการต่อสู้เพื่อสร้างความหมายของผู้หญิงที่ยืดกลางคืน” โดยศึกษาผ่านงานศึกษาแนวคิดในเรื่องการนำเสนอภาพลักษณ์ของ Goffman เพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยวิเคราะห์การแสดงออกของผู้หญิงในการปฏิสัมพันธ์กับลูกค้าที่เกิดขึ้นในบาร์เบียร์ จากทางสังคมในงานศึกษานี้ คือ บาร์เบียร์ โดยมีผู้หญิงและลูกค้าเป็นคู่ปฏิสังสรรค์ การแสดงออกของผู้หญิงจึงเปรียบเสมือนเป็นฉากหน้าในความหมายของ Goffman ขณะที่ฉากหลังของผู้หญิง คือ ประสบการณ์ในชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ในการมีความสัมพันธ์กับลูกค้าฝรั่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางความคิดไปตามกาลเวลา ซึ่งฉากหลังนี้เองเป็นที่มาของการจัดวางภาพลักษณ์ของผู้หญิงบาร์เบียร์ ส่วนในเรื่องการโต้ตอบของผู้หญิง ในงานของ Krier และ Talle ที่สะท้อนให้เห็นว่า แม้ผู้หญิงจะอยู่ภายใต้โครงสร้างทางอำนาจที่ผู้หญิงมีสถานภาพที่ด้อยกว่าผู้ชาย แต่ผู้หญิงหาได้ยอมจำนนไม่ ในทางกลับกันผู้หญิงกลับพยายามที่จะดิ้นรนต่อสู้เพื่อปลดแอกตัวเอง โดยใช้ตัวตนของเพศหญิง (female agency) ในการต่อรองกับความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชาย เมื่อเกิดสถานการณ์เข้าตาจนผู้หญิงจะใช้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับเช็กส์ ซึ่งถือเป็นเรื่องผู้หญิงถูกควบคุมมากที่สุด มาเป็นอาวุธในการต่อรองและสร้างสถานภาพใหม่ที่เหนือกว่าแม้จะเกิดขึ้นเพียงชั่วข้ามคืน

เนื่องจากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา พบเพียงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นงานศึกษาเกี่ยวกับชีวิตกลางคืน แต่ยังคงขาดงานวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับผู้หญิงกับการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ ที่เลือกทำกิจกรรมยามว่างด้วยการเที่ยวกลางคืน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจอย่างยิ่งที่จะทำการศึกษาในเรื่องนี้อย่างจริงจังต่อไป

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยไม่ได้ปฏิเสธข้อเท็จจริงที่ว่า มีความน่าเป็นห่วงในความปลอดภัยของผู้หญิงที่เที่ยวในเวลากลางคืน หากแต่ต้องการทำความเข้าใจความคิดของผู้หญิงที่เข้าไปอยู่ในสถานการณืเหล่านั้น ในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่มีอารมณ์ ความรู้สึก เหตุผลดำรงอยู่อย่างปะปนกัน และต้องการขจัดอคติในการมองผู้หญิงเที่ยวกลางคืน รวมทั้งเปิดพื้นที่ทางสังคมให้พวกเธอได้แสดงความคิด และความหมายต่อตนเอง ตราบเท่าที่ยังไม่มีนโยบายและมาตรการในเชิงโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมที่ยอมรับและให้ความเป็นธรรมต่อศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์หญิงและชายอย่างเท่าเทียม

สำนักหอสมุด